

СЛОБОДАН МИЛЕУСНИЋ

ДУХОВНИ ГЕНОЦИД

ПРЕГЛЕД ПОРУШЕНИХ, ОШТЕЋЕНИХ И ОБЕСВЕЋЕНИХ
ЦРКАВА, МАНАСТИРА И ДРУГИХ ЦРКВЕНИХ ОБЈЕКАТА

У РАТУ 1991–1995 (1997)

SLOBODAN MILEUSNIĆ

SPIRITUAL GENOCIDE

A SURVEY OF DESTROYED, DAMAGED AND DESECRATED
CHURCHES, MONASTERIES AND OTHER CHURCH BUILDINGS

DURING THE WAR 1991–1995 (1997)

МУЗЕЈ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
БЕОГРАД 1997.

СЛОБОДАН МИЛЕУСНИЋ
ДУХОВНИ ГЕНОЦИД
Преглед порушених, оштећених и обесвећених
цркава, манастира и других црквених објеката
у рату 1991–1995 (1997)

Уредник
Митрополит загребачко-љубљански ЈОВАН

Рецензенти
Др РАДОМИР ПОПОВИЋ
ВЕЉКО ЂУРИЋ

Уређивачки одбор
Епископ бањалучки ЈЕФРЕМ
Епископ бихаћко-петровачки ХРИЗОСТОМ
Епископ горњокарловачки НИКАНОР
Митрополит дабробосански НИКОЛАЈ
Епископ далматински ЛОНГИН
Митрополит загребачко-љубљански ЈОВАН
Епископ захумско-херцеговачки АТАНАСИЈЕ
Епископ зворничко-тузлански ВАСИЛИЈЕ
Епископ осјечко-пољски и барањски ЛУКИЈАН
Епископ славонски ЛУКИЈАН

SLOBODAN MILEUSNIĆ
SPIRITUAL GENOCIDE
A survey of destroyed, damaged and desecrated
churches, monasteries and other church buildings
during the war 1991–1995 (1997)

Editor
Metropolitan of Zagreb-Ljubljana JOVAN

Reviewers
Dr. RADOMIR POPOVIĆ
VELJKO ĐURIĆ

Editorial Board
Bishop of Banja Luka JEFREM
Bishop of Bihać-Petrovac HRIZOSTOM
Bishop of Gornji Karlovac NIKANOR
Metropolitan of Dabar-Bosnia NIKOLAJ
Bishop of Dalmatia LONGIN
Metropolitan of Zagreb-Ljubljana JOVAN
Bishop of Zahum-Hercegovina ATANASIJE
Bishop of Zvornik-Tuzla VASILije
Bishop of Osijek Polje and Baranja LUKIJAN
Bishop of Slavonia LUKIJAN

ПАТРИЈАРХ СРПСКИ

О Светом Николи 1995.
Београд

Advent 1995
Belgrade

Ојомињући своје ученике на тешкоће које ће их сналазити у овом свету, Господ Исус Христос им је не један пут говорио: „У свету ћете имати невољу; Чувајте се од људи; Мене су гонили и вас ће гонити“ (Јн 16, 33; Мт 10, 17; Јн 15, 20).

У својим посланицама, на те невоље указују верним и Светим апостолима, објашњавајући при томе да је друго страдање на њују правде Божје, а друго на њују неправде (I Пт 4, 15), те да се страдања свети мора држати заповести: „Само да нико од вас (верних) не пострада као убица, или лов, или злочинац... Но ако ли као хришћанин, нека се не стиди... Јер је боље, ако хоће волја Божија, да страдаје добро чинећи, него ли зло чинећи“ (I Пт 4, 15–16; 3, 17).

Ово наше, овако несретно, време безумља и страдања међусобног ратовања на нашим просторима, са штапом и троливене крви, уништилих домаћина и храмова, и у њима драгоцености историјске и културне вредности, на свакој од зараћених страна, пред много ће пострадавићи штапање древног Проповедника: „Каква је користијујући човеку од свега штуда његовој којим се штудије под сунцем?“ (Књига Проповедникова 1, 3).

Не један пут је наш народ, кроз своју историју, долазио у опасност „бити или не бити“ – и пре Косова, и на Косову, и у мраку рођивања, и у невољама до дана данашњега. Али просветљен еванђелском науком и вером у Сина Божјега, није подлеђао ни апостолији, ни очајању. Имао је снагу да гради шакве светиње као што је Студеница, Жича, Сопоћани, Грачаница, и штолице друге, мале и велике по земљи на штој. Дизао их је Богу на славу, себи и своме роду на корист. А оне су као звезде с неба светиле у штама наилазећих невоља. Оснажен по вером, налазио је снаге да сва искушења издржи и те светиње, обаране од непријатеља, ојечи и ојечи да обнавља. Дубоко је схватао: Шта бисмо ми без њих били кроз векове до дана данашњега; и шта бисмо значили и пред Богом, и пред светом, и пред собом?

Тешко је било издржати, али се издржало, јер су нам у души одзвана из дубине векова до краја све-

Warning His Disciples of the afflictions which would befall them in this world, our Lord Jesus Christ told them more than once: “In the world ye shall have tribulation. But beware of men. If they have persecuted me, they will persecute you” (Jn 16:33; Mt 10:17; Jn 15:20).

In their epistles, the Holy Apostles instructed the faithful about possible misfortunes, distinguishing between suffering for the sake of righteousness, and suffering while following the path of injustice, which is why they must hold fast to the commandment: “But let none of you suffer as a murderer, or as a thief, or as an evil-doer... Yet, if any man suffer as a Christian, let him not be ashamed... For it is better, if the will of God be so, that ye suffer for well doing, than for evil doing” (1 Pet 4:15–16; 3:17).

This unfortunate time of madness and horror due to the civil war being waged within our territory, with so much bloodshed, so many destroyed homes, churches with their treasures of precious historic and cultural value, on all sides in the conflict, will cause many to pose the question of the ancient Preacher: “What profit hath a man of all his labor which he taketh under the sun?” (Ecclesiastes 1:3).

It is not the first time in their history that our people have stood on the brink of their very existence, “to be or not to be”, in the darkness of slavery, in calamities, both before the battle of Kosovo, and during the battle itself, until this very day. But enlightened by Gospel teaching and belief in the Son of God, our people have not given in to either apathy, or despair. They had the strength to build sanctuaries such as Studenica, Žiča, Sopoćani, Gračanica, and numerous other sacred places, large and small, throughout our country. They erected them first of all for the glory of God, for their own sake, and for posterity. Like stars in the sky these places of worship have shone in the darkness of ensuing troubles. Strengthened by that faith, our people were able to withstand all these tribulations, and again and again they rebuilt their churches, destroyed by enemies. They understood properly what they would have been without them throughout the centuries; and of what significance they were in the eyes of God, of the world, as well as in their own eyes.

It has been hard for our people to survive, but they have endured, because the words of the Son of God addressed to

шта, уђућене свима верним, речи Сина Божјега: „Не бој се никамо од оноћа што има да претпогни... Не бој се, ја сам Први и Последњи и Живи; и бијах мртав и ево жив сам у вјекове вјекова... Буди вјеран до саме смрти и даћу ти вјенац живота” (Отик 2,10; 1,17–18).

Цела ова публикација, настала великим штудом Г. Слободана Милеуснића, управника Музеја Српске православне цркве у Београду, износи велико садашње страдање нашећ народа и његових светиња, даје и основне податке настапка, обнављања и уништавања њиховој.

Са жалошћу и са стидом читамо их што се овога зла дешавало и дешава међу нама од нас самих. Са истом жалошћу и стидом слушамо и о порушеним црквама римокатолика и мусиманских џамија. Поћнући глава, молимо се Богу да ове несреће већ једном престану и да се никада и нигде у свету не понове и не задесе ниједан народ.

Иако су ратна дејствија грађанској рату, Богу хвала, преспала, поштребно је прву свеску „Духовног геноцида” уједињујући. Стига се издаје прибављени материјал о разарањима православних светиња од 1993. до закључења мира 1995. године. Будуће генерације да сагледају целокупну несрећу која је задесила наш народ и нашу Цркву. Да имају очигледан пример докле зло може да стигне кад једанући почне свој злобни ход. И да макар они проживе у миру свој век као људи доспјојни тој имена.

ПАТРИЈАРХ СРПСКИ

+ Habra

SERBIAN PATRIARCH

+ Habra

all His believers from the depth of the centuries until the end of the world, echoed within their souls: “Fear none of those things which thou shalt suffer... Fear not; I am the First and the Last; I am he that liveth, and was dead; and, behold, I am alive for evermore... Be thou faithful unto death, and I will give thee a crown of life” (Rev 2:10; 17–18).

This publication is due to the dedicated work of Slobodan Mileusnić, Director of the Serbian Orthodox Church Museum, in Belgrade. It describes the present sufferings of our people and our sanctuaries; it gives basic data concerning their origin, restoration, and their repeated destruction.

We read this with sadness, and with shame, because so much evil has happened, even amongst ourselves. With the same sadness, and shame, we hear about the destruction of Roman Catholic churches and Muslim mosques. Our heads bowed in sorrow, we pray to God that these troubles will finally end, never again to be repeated anywhere in the world, and never again to befall any nation.

Although the conflicts of this civil war, the Lord be thanked, have ceased, the first book of “Spiritual Genocide 1991–1993” must be completed. The data acquired concerning the destruction of Orthodox holy places from 1993 to the Peace Treaty in 1995 are published in this volume. It is for future generations to see the whole misfortune of our nation and our Church. And it is for them to have an evident example of where evil can go once it starts its ill-fated walk. Let at least future generations live their lifetimes in peace, as people worthy of the name.

ДУХОВНИ ГЕНОЦИД

SPIRITUAL GENOCIDE

„Ако неко разара храм Божији,
разориће њега Бог...”

(1 Кор 3, 17)

“If anyone destroys God's temple,
God will destroy him.”

(1 Cor 3:17)

Уништавање српског црквено-уметничког и историјског блаха скоро да од 1941. године није ни престајало. Током Другог светског рата, поред преко милион српских жртава, уништено је и преко 400 српско-православних храмова. Само на подручју Горњокарловачке епархије од 203 цркве и капеле током прошлог рата уништено је 116, а шешко оштећено 39. У Славонској епархији порушене су 54 цркве, а шешко оштећен 21. На територији Бањалучке епархије страдале су 64 цркве, а 21 је оштећена. На подручју ове Епархије три манастира су значајно оштећена, а један уништен. Срушена је и једна капела и 38 парохијских дома, а шешко оштећено 12. У Бањалучкој епархији занавек је нестало 98 манастирских и парохијских библиотека и 94 архива. Даље, само на подручју ове три епархије уништена је половина од пострадалих српских богоомольја током Другог светског рата.

У поратном периоду комунистички режим, поштомогнући пристајеним националистичким снажама, увеико је онемогућавао, па чак и спречавао, обнову и заштиту српских цркава и манастира. У бившој Републици Хрватској, постојеће службе заштите, посебно Регионални завод у Осијеку и Републички завод Хрватске, смисљено су занемаривали српско духовно и историјско наслеђе. Пример за то је однос Регионалног завода из Осијека према обнови и заштити манастира Ораховица, једног од највреднијих споменика српског – и не само српског народа на просторима Старе Славоније, односно Подравине. Данашња манастирска црква подигнута је 1592, а фреско-сликана 1594. године. Током прошлог рата манастирска ризница је ољачана и пренета у Загреб (сачувани део враћен је Епархији славонској тек 1985), а манастирски конаки запаљени су 19. августа 1942. године по наређењу Јанеза Грѓе и Карла Мразовића Гашпара, команданта и комесара Штаба III оперативне зоне народноослободилачке војске и партизанских одреда у Хрватској. После рата, инспиришући заштитне Хрватске, и после много обећања, нису учиниле ништа да се овај духовни и културни центар Срба у Славонији заштити и обнови.

The destruction of Serbian religious art and its historical and national heritage has virtually never ceased since 1941. During the Second World War, in addition to more than a million Serbian lives, over 400 Serbian Orthodox churches were destroyed. In the Diocese of Gornji Karlovac alone, out of 203 churches and chapels, 116 were destroyed and 39 heavily damaged during World War II. In the Diocese of Slavonia, 54 churches were destroyed and 21 seriously damaged. On the territory of the Diocese of Banja Luka, 64 churches were casualties, 21 damaged. Three monasteries were heavily damaged and one completely destroyed. One chapel and 38 parish homes were destroyed, 12 parish homes damaged. In the same Diocese, 98 monasteries and parish libraries perished forever, as well as 94 archives. One half of all the Serbian churches destroyed during the Second World War were located on the territory of these three Dioceses.

After the War, the Communist regime, supported by latent nationalist forces, made the restoration and protection of Serbian churches and monasteries impossible, in some cases even explicitly forbidding it. In the former Republic of Croatia, institutions for the protection of historical monuments: the Regional Institute of Osijek and the Republic's Institute of Croatia, deliberately neglected the Serbian religious and historic heritage. An example is how the Regional Institute of Osijek behaved regarding the restoration and protection of Orahovica Monastery, one of the most significant monuments of the Serbian people in Old Slavonia (Podravina). The present Monastery church was built in 1592, and decorated with frescoes in 1594. During the Second World War, the Monastery treasury was looted and carried away to Zagreb (it was only in 1985 that the surviving portion of the treasury was given back to the Diocese of Slavonia); the Monastery residences were burnt down on 19 August, 1942, at the orders of Janez Grga and Karlo Mrazović Gašpar, Commander and Party Commissar of the Third Operational Zone of the National Liberation Army and Partisan Units in Croatia, respectively. After the War, Croatia's institutions for the protection of monuments (after many promises) did nothing to protect and restore this religious and cultural center of the Serbians in Croatia.

Из тајког сићања прешло се још у горе, йоубније, нељудскије, односно дошли смо у сићање пошталног духовног геноцида. Овај рат (1991–1995) узима оно највредније: невине људске живоће, уништава свећиње, културно-уметничка и осмала материјална добра. Тај рат, намећући српском народу, довео је Српску православну цркву и њен верујући народ на штим простиорима скоро до уништења и нестанка.

Српски храмови и осмала црквено-уметничко и историјско наслеђе Српске православне цркве на подручју бивше југословенске Републике Хрватске, који су распострањени у њеј православних епархија (Осјечко-барањска и барањска, Славонска, Загребачко-љубљанска, Горњокарловачка и Далматинска), били су први на удару. То је чињено смисљено; требало је уништи ауђенитична сведочанствма и духовно јамћење српског народа на простиорима Барање, Славоније, Лике, Баније, Кордун, Далмације и других српских простиора. Ти храмови, који су и симболични споменици градитељства, представљају верски и национални иденититет српског народа на штим простиорима. Рушењем, паљењем, обесвећењем и другим бројним начинима уништавања српских богољубица и културно-историјских споменика, непријатељ настоји да, поред њиховог заширања, српски православни народ и духовно шовреди. Новопостављени епископски осјечко-барањски и барањски не може да обнови седиште епархије у Осијеку. Пакрачки владичански двор (1732) је ољачкан, гранатиран и демолиран. Резиденција загребачко-љубљанској митрополији у Загребу је минирана. Владичанска кућа у Карловцу је ољачкана, демолирана и минирана на римокатолички Божић 1993. године. Ни један од српских православних архијереја са подручја бивше југословенске републике Хрватске не може да се врати у своју резиденцију, и то из два основна разлога: или је двор онесисобљен или то не дозвољава хрватска власт.

Скоро је исписан однос и према српским црквама, манастирима и осмалим црквеним објектима на подручју бивше Босне и Херцеговине. На простиору те некадашње југословенске републике налази се тајког њеј српских православних владичанстава (Бањалучка, Бихаћко-ћејровачка, Захумско-херцеговачка, Дабробосанска и Зворничко-шушљанска епархија). Уништене су или оштећене епископске резиденције у Мостару, Сарајеву и Тузли, а надлежни архијереји налазе се привремено на другим местима.

Музеј Српске православне цркве у Београду у овом рату, поред спасавања ликовних и других црквено-уметничких предмета, помно јошисује и у спирдални дистрибуцији Српске православне цркве уноси нове жртве хрватских и муслиманских црквено-уметничких рушице. Број порушених, оштећених и обесвећених српских свећиња је огроман, и још увек непотпуан. Српске свећиње и осмали историјски споменици који се налазе на простиоријама штито

This state of affairs eventually led to a much worse situation, more dangerous, more inhuman; i. e., a state of total spiritual genocide. This most recent war (1991–1995) has taken what was most valuable; beside innocent lives, it has destroyed shrines, cultural, artistic and material goods. The war, forced upon the Serbian people, has brought the Serbian Orthodox Church and its faithful in that area to the verge of annihilation.

Serbian churches and other elements of the religious and historical heritage of the Serbian Orthodox Church in the former Yugoslav Republic of Croatia, which includes five Orthodox Dioceses (Osek Polje and Baranja, Slavonia, Zagreb-Ljubljana, Upper Karlovac and Dalmatia) were the first to suffer. This was done deliberately, the purpose being to destroy authentic testimonies and the spiritual heritage of the Serbian people in the areas of Baranja, Slavonia, Lika, Banija, Kordun, Dalmatia, and elsewhere. These churches, all architectural monuments, represent the religious and national identity of the Serbian people in these regions. By razing, desecrating and damaging in other ways Serbian churches and cultural monuments, the enemy seeks, besides wiping out all traces of them, to spiritually maltreat the Serbian Orthodox. The newly elected Bishop of the Diocese of Osijek cannot renovate his Residence in Osijek. The Bishop's Residence in Pakrac (built in 1732) was plundered, shelled and devastated. The Bishop's Residence in Zagreb was damaged by explosives. The Bishop's Residence in Karlovac was plundered, damaged and dynamited on Roman Catholic Christmas in 1993. None of the Orthodox Bishops from the former Yugoslav Republic of Croatia may return to their residence for two basic reasons: either the residences are damaged, or, primarily, Croatian authorities do not allow it.

The attitude toward Serbian churches, monasteries and other church buildings is almost the same in Bosnia and Herzegovina. In that former Yugoslav Republic, there are also five Serbian Orthodox Dioceses (Banja Luka, Bihać-Petrovac, Zahum-Herzegovina, Dabar-Bosnia and Zvornik-Tuzla). Diocesan residences have been destroyed or damaged in Sarajevo, Mostar and Tuzla, while Bishops reside temporarily in other places.

The Museum of the Serbian Orthodox Church in Belgrade, alongside rescuing liturgical and other sacral and art objects, is making a complete list, a Diptych of the new victims of Croatian and Muslim destruction. The number of demolished, damaged and desecrated Serbian holy sites is enormous, and it is not yet completed because Serbian shrines and other historical monuments on territory controlled by Croatian and Muslim forces are not accessible and their fate is uncertain, so that the number of 212 destroyed and 367 damaged churches is still incomplete.

Of the ten Serbian Orthodox Diocesan Sees in the former Yugoslav Republics of Croatia and Bosnia-Herzegovina, seven have been shelled or devastated. The cathedrals in Pakrac, Karlovac and Mostar have been destroyed. The old

контиоролију хрватске и муслиманске снаге су не-
приспуштачки и њихова судбина је неизвесна, шако да
је број од 212 порушених и 367 оштећених цркава
још увек непотпуни.

Од десет српских православних седишта на територији бивших југословенских република Хрватске и Босне и Херцеговине, седам владичанских резиденција је уништено, гранатирено или демолирано. Порушени су саборни храмови у Пакрацу, Карловицу и Мостару. Стара Епископска књижница у Пакрацу, једна од највреднијих српских библиотека, ољачана је а стародревне књиге се распуштају и продају широм бивше Југославије, па и Европе. Ову стару библиотеку основао је још патријарх Арсеније III Чарнојевић, а сваки пакрачки, односно славонски епископски оснивач је своју библиотеку овој централној епархијској књижохранилиници. У фондовима ове библиотеке, поред старијих рукописа, било је 112 србуља, највише чуваних и сачуваних у једној српској библиотеци. Истога судбина задесила је и епархијске библиотеке у Задрубу, Карловицу и Мостару. У Сарајеву је изгорела.

Године 1985. враћене су црквено-уметничке драгоцености, које су у прошлом рату ољачане а које су припадале епархијским, манастирским и црквено-оштапинским ризницама; сада су јоново ољачане или, што је трагичније, уништене. Ризница старе Пакрачке епархије у којој су чуване вредне иконе и други ликови и уметнички предмети из манастира Ораховица, Пакре и Свете Ане и бројних храмова, немилосрдно је ољачана и уништена. Миниран је Музеј Српске православне цркве Епархије загребачко-љубљанске у Задрубу, који се налазио у Митрополији; минирана је епископска резиденција са ризницом у Мостару; а неизвесна је судбина ризнице Горњокарловачке епархије која је била у Владичанском двору у Карловицу, као и судбина драгоцености Епархије зворничко-тузланске у Тузли, која се налази под ојсадом муслиманских снага.

Нажалости, бројна историјска знамења и културне стековине српског народа заувек су нестала. Поред драгоценних ликовијских предмета, уништене су читаве галерије икона на иконостасима, дела најпознатијих иконописаца и сликара од XVI до XX века. Број икона на иконостасу креће се од 20 до 50, па чак и 70. Највиши просек би био 35 икона, не рачунајући осстале иконе, целивајуће, ликовске, заветне и друге. Када се овај највиши просек од само 35 икона на иконостасу помножи са 212 порушених храмова добија се збир од преко 7.000 уништених икона. Оволовико уништених ликовних дела представља за сваки народ националну катастрофу. То су читави лупри, ермитажи, града и друге националне галерије. То је, шакође, уметнички и духовни геноцид над једним народом, његовом културом и цивилизациским стековинама. Нажалости, што српско духовно наслеђе уништавају народи којима је та црквено-уметничка

Bishop's Library in Pakrac, one of the most valuable of Serbian libraries, was plundered, its ancient books scattered and sold all over former Yugoslavia and Europe. This venerable Library was founded by Patriarch Arsenije III Čarnojević, and each of the Bishops of Pakrac, i. e., Slavonia, bequeathed his own personal library to this central Diocesan Library. In the Library, alongside old manuscripts, there were 112 Serbian medieval church books, the largest number preserved in a Serbian library. The same fate befell the Diocesan Libraries in Zagreb, Karlovac and Mostar. The one in Sarajevo was burnt down.

It was only in 1985 that church valuables and works of art, plundered during the last World War, were returned to their owners: diocesan, monastery and parish treasuries. They have been plundered again now or, which is even more tragic, destroyed. The treasury of the old Pakrac Diocese, where precious icons and other liturgical and art objects (e. g., vessels, vestments) from the Monasteries of Orahovica, Pakra and Saint Ana, as well as from numerous churches, were safeguarded, was mercilessly plundered and destroyed. The Diocesan Church Museum in Zagreb, located in the Metropolitan's Residence, was dynamited; the Bishop's Residence with its treasury in Mostar was dynamited; and the fate of the treasury of the Diocese of Upper Karlovac, in the Bishop's Residence in Karlovac, is unknown (because the Residence itself was completely devastated); uncertain also is the fate of valuables belonging to the Diocese of Zvornik-Tuzla, which is under Muslim control.

Unfortunately, numerous historical and cultural monuments of the Serbian people have disappeared forever: In addition to precious sacerdotal objects, whole galleries of icons on iconostases were destroyed, the work of the most famous icon-painters and secular artists from the 16th to the 20th centuries. The number of icons on a single iconostasis varies between 20 and 50, and even to 70. The lowest average would be 35 icons on an iconostasis, not including the other icons in the church. When this lowest average of only 35 icons per iconostasis is multiplied by 210 demolished churches, a total of about 7,000 destroyed icons is obtained. Such a great number of lost works of art would represent a catastrophe for any nation. Those are entire Louvres, Hermitages, Prados and other great national galleries. This is inflicting a genocide of art and spirit against an entire nation, its culture and heritage. Sadly, the Serbian spiritual heritage is being destroyed by people who are close to this ecclesiastic and artistic heritage, either through a shared Christian faith, cultural tradition, or territory.

This Survey of Destroyed, Damaged and Desecrated Churches and Monasteries has been compiled on the basis of authentic reports which Bishops and Priests have submitted to the Holy Synod of Bishops, i. e., to the Serbian Orthodox Museum in Belgrade. Expert committees, appointed by the Ministry of Culture of the Republic of Serbia, that is to say the Republic's Institute for the Protection of Cultural Monuments, have where possible inspected the sites. Reports

баштина шакоће блиска, било џо хришћанској вери, културној традицији или заједничком поднебљу.

Овај Преглед порушених, оштећених и обесвешћених цркава и манастира сачињен је на основу аутентичних извештаја које надлежни епископи и свештеници достављају Светом архијерејском синоду, односно Музеју Српске православне цркве у Београду. Одређене стручне комисије при Министарству културе Србије, односно Републичком заводу за заштиту споменика културе, шакоће су тамо где је то било могуће, извршиле увид и снимиле стање. Значајни су извештаји Посматрачке мисије Европске заједнице, избеглих и пророднаних Срба који су исто шако посведочили о рушењу или оштећењу своје цркве, манастира или неког другог црквеног објекта.

Поједини црквени објекти минирани су џо неколико пута, све док се не сруше до темеља. Таква судбина задесила је српске храмове у Петрињи, Новој Градишици, Мостару и још много других. Исто шако, увеко се обнавља црквенорушиштељство из Другог светског рата. На бројним црквиштима храмова порушених у прошлом рату подигнути су у послератном периоду нови. Ти нови храмови у Петрињи, Новој Градишици, Славонском Броду, Трњанима, као и манастир Житомислић, и још многи, још ново су срушени до темеља.

Велики проценат српских светиња страдао је ван ратних дејстава. Уништени су или демолирани српски храмови који су удаљени и преко 100 километара од првих борбених линија. Посебно је за осуду смештено уништавање изузетног споменичког наслеђа које, због своје архитектуре и уметничке вредности, припада највишој категоарији. Хрватски националисти стали су два јединствена споменика српског архитектонског наслеђа, цркве брвнаре у Расповоцу и Доњој Рашеници. Црква у Расповоцу, посвећена Светом великомученику Димитрију, подигнута је 1730. године; а у Доњој Рашеници, храм Успења Пресвете Богородице изграђен је 1709. године. Такође је стаљена црква брвнара у местишу Бузета (XVIII) код Глине. Оне више не постоје, чак ни њихови темељи.

На зверски начин уништавају се и највеће српске светиње као што је Стобен-капела у Пребиловцима, у којој су 1991. године сахрањене мошти хиљаде и хиљаде српских мученика, мучки пострадалих у Другом светском рату, међу њима највише старијаца, жена и деце из Пребиловаца и околних српских села. Ти земни остаци, који су пре неку годину извађени из херцеговачких јама и вртлача и сахрањени у ново подигнуту капелу у Пребиловцима, поново су нападнути и то опет на најзверскиј начин. Ово српско светилиште до темеља је уништено, а мученичке kostи стаљене. Историја не памти да је и највећи злочинац своје жртве убијао два пута, и то у временском размаку од 50 година.

Од историјског манастира Житомислића, који је шакоће страдао у прошлом рату заједно са својим братством, остало је само гомила камења.

from observers from the European Union and Serbian refugees who have testified to the demolition or damaging of their churches, monasteries and other church buildings, are an important source of information as well.

Certain churches and sacral buildings were dynamited several times until they were completely destroyed. This happened to churches in Petrinja, Nova Gradiška, Mostar and many other places. On numerous sites of churches, razed during the last World War, new ones had been built in the post-war period. These new churches in Petrinja, Nova Gradiška, Slavonski Brod, Trnjani, as well as Monastery Žitomislić and in many other places, have again been destroyed.

A large percentage of Serbian places of worship were damaged outside the zone of combat. Some Serbian churches located more than 100 kilometers from the front lines were demolished. Especially to be condemned is the deliberate destruction of a heritage which is of exceptional architectural and artistic value. Croatian nationalists have thus burnt down two unique monuments of Serbian architecture: the old wooden churches in Rastovac and Donja Rašenica; the former, dedicated to Saint Demetrios, built in 1730, and the church of the Dormition of the Most Holy Mother of God in Donja Rašenica, from 1709. The wooden church in Buzeta (16th century), near Gлина, was also burnt to the ground. These no longer exist—not even their foundations.

Even the most sacred of Serbian shrines are being destroyed in a brutal way, such as the Memorial Chapel in Prebilovci (Hercegovina), where thousands of Serbian martyrs were put to death in World War II, older men, women and children from Prebilovci and neighboring Serbian villages in the majority. These relics, removed a few years before (1991) from the Hercegovina karst pits and buried in a newly built Chapel in Prebilovci, were again set upon in the most barbaric way. This holy site was completely destroyed, and the bones of the martyrs set afire. History does not record that even the worst of criminals ever killed their victims twice, and that within a 50-year period!

Only a pile of stones remains of the historical Monastery Žitomislić, which together with its brotherhood suffered greatly during the past war.

One of the first reports on the damage inflicted upon Serbian Orthodox churches, monasteries and other church buildings on the territory of the former Yugoslav Republic of Croatia appeared, in installments, during 1991 in "Pravoslavlje" ("Orthodoxy"), the official newspaper of the Serbian Patriarchate, under the title *A List of Orthodox Churches and Cultural Treasures Damaged or Destroyed in Wartime Fighting on Serbian Territories in Croatia in 1991*. Many of these reports were included in *Wartime Destruction of Orthodox Churches on Serbian Territories in Croatia in 1991*, Belgrade 1992, published by two Ministries and two Institutions of the Republic of Serbia: the Ministry of Information and the Ministry of Culture, and the Institute for International Scientific, Educational, Cultural and Technical Cooperation and the Republic's Institute for the Protection of Cultu-

Једно од првих сведочења о страдању српских православних цркава, манастира и других црквених објеката на подручју бивше југословенске Републике Хрватске објављено је током 1991. године у наставцима у „Православљу”, листу Српске патријаршије, под насловом *Појис оштећених и уништењих православних цркава и културних добара у ратним сукобима на територији Хрватске*. Велики део ових сведочанстава пренет је у публикацији *Ратна страдања православних храмова у српским областима у Хрватској 1991*, Београд 1992. године, у издању два министарства и две институције Републике Србије (Министарства информација и Министарства културе, Завода за међународну научну, просветну, културну и техничку сарадњу Републике Србије, и Републичкој заводу за заштиту споменика културе Републике Србије). Ово издање јоновљено је 1992. године, а истије године објављено је и на енглеском језику.

Музеј Српске православне цркве у Београду издао је две публикације о страдању српских православних храмова на подручју десет епархија Српске цркве: *С. Милеуснић, Духовни геноцид 1991–1993*, Београд 1994 (два издања), и *С. Милеуснић, Духовни геноцид 1991–1995*, Београд 1996 (каталог исписанене изложбе). Поред ових сведочанстава, значајни су и извештаји Посматрачке мисије Европске заједнице (European Community Monitoring Mission), Извештаји о културном наслеђу (Cultural Heritage Reports), и то: број 1 од 30. 12. 1994; број 2 од 20. 04. 1995; број 3 од 21. 07. 1995; и број 4 од 15. 02. 1995. године. Ови извештаји садрже бројне податке о порушеном и оштећеном храмовима Српске и Хрватске цркве, као и мусиманских џамија.

Када је реч о страдању цркава и других објеката Српске православне цркве и Римокатоличке цркве у Хрватској, треба поменути и извештаје надлежних хрватских власти и Римокатоличке цркве. Убрзо послије хрватске агресије августа 1995. године на Републику Српску Крајину (тзв. „Олуја“), Српској патријаршији у Београду доспављен је септембра 1995. године извештај насловљен: *Станење православних цркава и манастира у ослобођеној зони ранијих сектора Север-Југ (The State of Orthodox Churches and Monasteries in the Liberated Area of Former Sectors North and South)*. Према том извештају, на подручју шест „полијских округа“ (Шибеник, Сплит, Задар и Книн, Лика и Сењ, Карловац, Сисак и Мославина), од 121 српске цркве где је вршен увиђај уништена су током рата 1991–1995. године само два храма (Глинске Пољане и Старо Село); оштећено је 16 српских цркава, шест је са ратним белезима из другог светског рата, а три су оштећене зубом времена.

Један извештај Министарства унутрашњих послова Републике Хрватске, број 511-01-22/2-VT-512/2-96, који је 01. 04. 1996. године доспављен Влади Републике Хрватске (Кабинет Председника) – котија

ral Monuments. The publication was reprinted in 1992, and also translated into English.

The Museum of the Serbian Orthodox Church in Belgrade has released two publications on the destruction of Serbian Orthodox churches on the territory of ten Dioceses of the Serbian Church: *S. Mileusnić, Spiritual Genocide 1991–1993*, Belgrade 1994 (two editions), and *S. Mileusnić, Spiritual Genocide 1991–1995*, Belgrade 1996 (with a catalogue for and exhibition under the same title). In addition to these testimonies, also of importance are reports made by the European Community Monitoring Mission, Cultural Heritage Report: No 1, December 12, 1994; No 2, April 20, 1995; No 3, July 21, 1995; and No 4, February 15, 1995. These reports contain numerous facts concerning destroyed and damaged Serbian and Croatian churches and Muslim mosques.

As regards the fate of churches and other buildings belonging to the Serbian Orthodox Church and Roman Catholic Church in Croatia, one should also mention reports made by the Croatian authorities and the Roman Catholic Church. In September 1995, soon after the Croatian aggression ("Storm") on the Republic of Serbian Krajina in August, the Serbian Patriarchate in Belgrade received a report entitled *The State of Orthodox Churches and Monasteries in the Liberated Area of Former Sectors North and South*. According to this report, on the territory of six "police districts" (Šibenik, Split, Zadar and Knin, Lika and Senj, Karlovac, Sisak and Moslavina), out of 121 Serbian churches which had been inspected, only two were destroyed in the 1991–1995 war (Glinska Poljana and Staro Selo); 16 Serbian churches were damaged, six still showing damage from the Second World War; and three simply deteriorated from the passage of time.

A report from the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Croatia, No 511-01-22/2-VT-512/2-96, forwarded to the Government of the Republic of Croatia (Office of the President) on 1 April 1996 (a copy sent to the Serbian Orthodox Church), lists as damaged Serbian churches in: Blinja, Mečenčani, Kukuruzari, Živaja, Bolč, Nova Kapela.

A monograph entitled *The Wounded Church in Croatia – Destruction of Church Buildings in Croatia (1991–1995)*, Zagreb 1996, contains a chapter heading *Damaged Church Buildings of the Serbian Orthodox Church in the Republic of Croatia (416–426)*, in which only 28 destroyed and damaged Serbian churches, monasteries and other church buildings are listed. In the Forward to this section, it states that the text was prepared "according to available information". However, the authors of this monograph "forgot" that the Museum of the Serbian Orthodox Church of the Diocese of Zagreb-Ljubljana in Zagreb, i. e., the Residence of the Metropolitan of Zagreb and Ljubljana in the very center of Zagreb (Dežlićeva 4) had been damaged by explosives on 11 April, 1992. Also dynamited and razed to the ground during the 1991–1995 period were Serbian churches in Vinkovci, Slavonski Brod, Stupovača, Sirač, Kučanice (the church in

исптој доспављена је и Српској православној цркви – наводи оштећене српске цркве у месима: Блиња, Меченчани, Кукурузари, Живаја, Болч, Нова Каћела.

Монументална монографија *Рањена црква у Хрватској – унишавање сакралних објеката у Хрватској (1991–1995)*, Зајреб 1996, 448, садржи и по-главље *Страдали сакрални објекти Српске православне цркве у Републици Хрватској* (416–426), где је наведено свећа 28 порушених и оштећених српских цркава, манастира и других црквених објеката. У предговору ове целине речено је да је текст сачињен „према досмућним подацима“. Међутим, аутори ове монографије „заборавили“ су да је Музеј Српске православне цркве Епархије зајребачко-љубљанске у Зајребу, односно Резиденција митрополита зајребачко-љубљанског у самом центру Зајреба (Дежелићева 4), минирана још 11. априла 1992. године. Испошто, минирање су шоком 1991–1995. године и уништено до темеља српске цркве у Винковцима, Славонском Броду, Ступовачи, Сирачу, Кућанцима (црква у којој је криштен патријарх српски Павле); затим три цркве брвнаре, јединствени споменици градитељства: црква Усјења Пресвете Богородице у Доњој Рашеници из 1709, и црква Светог Димитрија у Распотовцу из 1730. године, обе код Грубишног Поља; затим, црква брвнара из XVIII века у Бузети код Глине, и још много друге.

На крају ове монографије следи целина: *Неоштећени сакрални објекти Српске православне цркве у Републици Хрватској на подручју ослобођеном у акцији „Бљесак“ и „Олуја“ (427–439)*, где је приказано 100 неоштећених храмова Српске православне цркве у Хрватској. Према подацима којима распораже Музеј Српске православне цркве у Београду, међу тих 100 „чишавих“ српских храмова има 35 значајно оштећених и девастираних. За већи број цркава то је сврђено и Извештаји Посматрачке комисије Европске заједнице, посебно Извештај 2 од 30. 12. 1994. и број 4 од 21. 07. 1995. године. Поред овога, аутори ове знамените ступудије имали су и два поменута извештаја високих инспитиција Хрватске владе. У већ поменутом извештају *Стапање православних цркава и манастира у ослобођеној зони ранијих сектора Север-Југ* (који је септембра 1995. године од представника Бирса Републике Хрватске у Београду доспављен Српској патријаршији), побројане су уништење и оштећене српске цркве у месима (а којих иначе нема у поменутој монографији): Кисстање, Книн, манастир Крка, Јошани, Врховине, Шкаре, Главица, Радуч, Перјасица, Плашко, Личка Јасеница, Костајница, Дубица, Слабиња, Живаја, и само две уништење цркве, у месима: Старо Село и Глинска Пољана.

Посебан куриозитет у монографији *Рањена црква у Хрватској* представљају две фотографије на страни 88. за које легенда у појавису каже: „Католичка црква у Пакрацу у тјеку њоправљања 1991, прије почетка рата – девастирана унујрашињост“.

which the present Serbian Patriarch Pavle was baptized); also destroyed were three wooden churches, unique examples of building construction: the Church of the Dormition of the Most Holy Mother of God in Donja Rašenica, dating from 1709, and the Church of Saint Demetrios in Rastovac, from 1730, both near Grubišni Polje, as well as an 18th-century wooden church in Buzeta, near Glina; and many others.

At the end of the monograph is a section entitled *Undamaged Church Buildings of the Serbian Orthodox Church in the Republic of Croatia in the Area Liberated during the “Lightning” and “Storm” Operations (427-439)*, which represents 100 churches belonging to the Serbian Orthodox Church in Croatia as being without damage. According to information received by the Museum of the Serbian Orthodox Church in Belgrade, among these 100 Serbian churches supposedly “intact” are 35 heavily damaged and devastated ones. For the majority of these churches, confirmation of this is found in reports made by the European Community Monitoring Mission, particularly No 2, December 30, 1994, and No 4, July 21, 1995. Moreover, the authors of this study also had the two above-mentioned reports from high-ranking institutions of the Croatian Government. The aforementioned report *The State of Orthodox Churches and Monasteries in the Liberated Areas of Former Sectors North and South*, sent to the Serbian Patriarchate by the representative of the Bureau of the Republic of Croatia in Belgrade in September 1995, lists destroyed and damaged Serbian churches in the following places (not mentioned in the monograph): Kistanje, Knin, Monastery Krka, Jošani, Vrhovina, Škare, Glavica, Raduč, Perjasica, Plaško, Lička Jasenica, Kostajnica, Dubica, Slabinja, Živaja; and only two churches as destroyed: in Staro Selo and Glinska Poljana.

A special curiosity in the monograph is portrayed in two photographs on page 88, the legend under which states: “Catholic church in Pakrac during repair work in 1991, before the beginning of the war”, and “Catholic church in Pakrac – with devastated interior”. The truth is different: the pictured is the Cathedral Church of the Most Holy Trinity in Pakrac (exterior and interior), destroyed and set afire numerous times by Croatian military and paramilitary forces; the last time being the most loathsome, never even noted throughout history, committed before Orthodox Christmas in 1996 when within the ruins of this Cathedral the grave of the Bishop of Slavonia of blessed memory Emilijan (Marinović), who passed away in 1981, was dynamited. In all truth, mistakes are possible, that is, photographs being mixed up; but two photographs, and then saying yet that the church is under reconstruction – while it is well known that the restoration of Holy Trinity Church in Pakrac was begun before beginning of the civil war, is truly not feasible, and looks more like some type of cynicism.

It is also interesting that some of the photos of damaged Serbian churches in the monograph were taken in the early phases of their devastation. Saint Demetrios’s Church in Batanjani, near Pakrac, is shown without its belltower, but

Истини је другачија: реч је о Саборној цркви Светог Тројице у Пакрацу (свољашњосћи и унущашњосћи) коју је хрватска војна и паравојна сила рушила и па-лила неколико јуна, а последње гнусно, чак у историји незабележено дело, учинили су пред православни Божић 1996. године, када су у рушевинама тој Саборног храма минирали гроб блаженогочивише Јелијана (Мариновића), који је преминуо 1981. године. Истини, могуће су и грешке, односно замена фотографија, али две фотографије, и то рећи још и да је црква у обнови – а зна се да је пре почетка овог грађанског рата започета обнова Светотројичног храма у Пакрацу, стварно је немогуће, и пре делује као својеврstan цинизам.

Такође је интресантно да су неки снимци страдалних храмова Српске цркве у Јоменутој монографији дати у почетној фази њиховој рушења, тек када су начети. Црква Светог Димитрија у Бањи-њанима код Пакраца приказана је без звоника, али са крвном консрукцијом – оштећена. Међутим, ова гробљанска капела из 1738. године врема снимцима из 1993. године више је него прејоловљена. Од храма Светог Пантелејмона у Торњу (1931) код Пакраца, који је приказан у целини – оштећен, остали су само делови зидова.

У овом рату (1991–1995) страдале су и хрватске и мусиманске богољубе. Међутим, ако нам је зајао удео да будемо сведоци похаре свећиња и осијалог црквено-уметничког блага у рату 1991–1995. године, учинимо то истинито и достојанствено, као људи вере и постомци предака који су све ово стварали и осијавали као духовно и цивилизациско добро свога и осијалих народа који су живели или живе на овим просторима.

Умејо закључка, подсећамо дојучеришње (септембар-октобар 1996) дошађаје: минирана је и до шемеља уништена црква Свете Недеље у Карину; демолирана је српска црква у Обровцу; на Саборни храм у Дубровнику бачена је бомба; порушени су осијаци цркве Часног Крста у Великом Зденцима (страдала у другом свећском рату), ојлачкан је манастир Ораховица... Где је тоне крај и ко су починиоци? Да ли је рат, када су у штапању српске православне цркве, манастири и друга црквена здања, утиште завршен?

with its roof only damaged. Yet almost half of this cemetery chapel, dating from 1738, no longer exists, according to pictures taken in 1993. Of the Church of Saint Panteleimon in Toranj (1931), near Pakrac, though damaged and depicted in its entirety, only parts of the walls remain standing.

In this war (1991–1995), Croatian and Muslim places of worship also suffered. But if we are charged with the task of reporting the devastation wreaked upon churches and other religious buildings and art treasures during the war (1991–1995), then let us do so truthfully and with dignity, as true believers and descendants of those who created all this and, together with other peoples who have lived in this region, bequeathed it as a spiritual and cultural heritage.

In lieu of a conclusion, let us remember recent events (September-October 1996): the Church of Saint Nedelja in Karin was dynamited and razed to the ground; the Serbian Church in Obrovac was devastated; a grenade damaged the Orthodox Cathedral in Dubrovnik; the remains of the Church of the Holy Cross in Veliki Zdenci were demolished (having been already damaged during the Second World War); Monastery Orahovica was plundered... Where does this all end and who are the perpetrators? Is the war, as regards Serbian Orthodox churches, monasteries and other church buildings, truly over?

ЗВОРНИЧКО-ТУЗЛАНСКА ЕПАРХИЈА

THE DIOCESE OF ZVORNIK-TUZLA

„Суди ми, Боже, и расправи
шарбу моју с народом рђавим! Од
човека нејправеднога и лукавога
избави ме.“

(Псалам 43, 1)

“Judge me, O God, and plead my
cause against an ungodly nation: O
deliver me from the deceitful and
unjust man.”

(Psalm 43:1)

Ова епархија захватује подручје североисточне Босне, којим је на прелазу из XIII у XIV век управљао српски краљ Драгутин. Према предању и очуваним црквама и манастирима, он је много допринео утврђивању православне вере у овом делу Босне. „Босански“ епископ Василије, који се 1293. године налазио у краљевој депутацији упућеној у Венецију, у вези женидбе његовог сина Владислава, свакако је био епископ оног дела Босне којим је управљао краљ Драгутин. Средином XV века, у време Бранковића, седиште православног епископа за подручје Босне било је у Сребреници. Пошто је под Турцима Зворник добио већи значај, као седиште Санџака, у Зворнику је утврђено и седиште епископа, а њена територија се простирала на обе стране Дрине. Тек почетком XVIII века места са десне стране реке Дрине потпашће под управу Ваљевске и Ужице епархије.

Под турском влашћу, зворнички епископ се помиње први пут 1488. године. Нешто касније, у време смеђеревског епископа Павла и његовог настојања да се успостави редовно стање у Српској цркви (Пећкој патријаршији), помиње се зворнички епископ Теофан, кога је поставио Павле. Владика Теофан се задржао вероватно још кратко време у Зворничкој епархији, а затим се помиње као архиепископ српски. У „Сопоћанском поменику“, међу поглаварима Српске цркве наводи се његово име одмах после епископа Павла. У то време, има помена и о зворничком епископу Доментијану, кога је именовао охридски архиепископ Прохор, али он вероватно никад није ни дошао у Зворник.

После обнове Пећке патријаршије, помињу се зворнички епископи: Павле (1561–1576), Георгије, Тедосије (1602), Гаврило (1627), Константин (1629), Лука, Венијамин, Исаја, Ананија (1679) и Герасим (прешао са патријархом Арсенијем III у Угарску 1690). Од тада па све до укидања Пећке патријаршије не помињу се засебни зворнички епископи, већ је ова Епархија била припојена некој од суседних епархија, или су њом управљали суседни епископи дабробосански, ваљевски, ужицко-ариљски или моравички.

The Diocese of Zvornik-Tuzla comprises the area of north-eastern Bosnia, which was ruled by Serbian King Dragutin at the end of the 13th century and the beginning of the 14th century. According to tradition and preserved data, he contributed considerably to the affirmation of the Orthodox faith in that part of Bosnia. “Bosnian” bishop Vasilije, who was a member of the King’s Deputation to Venice in 1293 on the occasion of the marriage of the King’s son Vladislav, was certainly Bishop of the part of Bosnia under the rule of King Dragutin. In the middle of the 15th century, the era of the Branković rulers, the See of the Orthodox bishop for this Serbian territory was in Srebrenica. Under Turkish rule, as Zvornik gained in importance as the center of Sandžak, the Diocesan center was located in Zvornik, the territory stretching along both sides of the Drina River. At the beginning of the 18th century, the area on the right bank of the Drina was administered by Bishops of the Dioceses of Valjevo and of Užice.

During Turkish rule, the bishop of Zvornik was mentioned first in 1488. Later on, when the incumbent Bishop of Smederevo was Pavle who endeavoured to establish a more regular state of affairs in the Serbian Church (Patriarchate of Peć), Bishop Teofan of Zvornik is mentioned as his appointee. Bishop Teofan most probably remained in the Diocese of Zvornik for some time before he is mentioned as Serbian Archbishop. There is a reference to him immediately following Bishop Pavle in the Diptych of Monastery Sopoćani, together with the Primates of the Serbian Church. At that time, mention is also made of Domentijan, Bishop of Zvornik, appointed by Archbishop Prohor of Ohrid, though he probably never arrived in Zvornik.

Upon the restoration of the Patriarchate of Peć, the following Bishops of Zvornik are mentioned: Pavle (1561–1576); Georgije; Teodosije (1602); Gavrilo (1627); Konstantin (1629); Luka; Venijamin; Isaija; Ananija (1679); and Gerasim (who migrated with Patriarch Arsenije III to Hungary in 1690). From that time, to the dissolution of the Patriarchate of Peć, there is no mention of an individual bishop of Zvornik; therefore, this

Укидањем Пећке патријаршије (1766), зворнички епископи су добили титулу митрополита: Григорије (1767–1773), Герасим (1776–1804), Јоаникије (1804–1807 – Србин убијен због сарадње са устаницима у Србији), Евгеније, Гаврило „Хроми“ (1808–1837 – родом из Сливне), Кирил (1837–1848 – Грк) и Агатангел (1848–1868). У његово време је пренесено седиште Епархије у Доњу Тузлу (1852), и од тада се она званично зове Зворничко-тузланска епархија. Од тада су зворничко-тузлански епископи били: Пајсије (1868–1873), Дионисије Илијевић (1873–1892), Николај Мандић (1892–1897), Григорије Живковић (1897–1909), Иларион Радоњић (1909–1921), Нектарије Круљ (1929–1951) и Лонгин Томић (1955–1977), која је наследио епископ Василије (Качавенда).

Током Другог светског рата, на подручју Зворничко-тузланске епархије извршен је прави духовни геноцид. Мучки је пострадало 36 свештеника и два калуђера. Током ратних година, порушено је 17 а оштећено 37 српских православних храмова. Уништен је један манастир и 25 парохијских дома (10 је минирано, а 15 спаљено). Поред наведеног, још 20 разних црквених објеката је знатно оштећено. Уништене су 62 црквене архиве, а 49 црквено-општинских и манастирских библиотека је занавек нестало.

Највећи број српских православних храмова у рату (1991–1995) страдао је на подручју Зворничко-тузланске епархије. Српске светиње овог владичанства подједнаком жестином разарали су муслимански фундаменталисти и хрватски националисти-усташе. Срушено је 38 цркава, а 60 је тешко оштећено. Један манастир је такође знатно оштећен. Порушен је 31, а оштећено 19 парохијских објеката и других црквених здања.

Diocese was either annexed to one of the neighboring Dioceses, or administered by neighboring bishops (of Dabar-Bosnia, Valjevo, Užice-Arilje or Moravica).

After the dissolution of the Patriarchate of Peć (1766), the bishops of Zvornik had the title of metropolitan: Grigorije (1767–1773), Gerasim (1776–1804), Joanikije (1804–1807 – murdered for his cooperation with Serbian rebels); Evgenije, Gavriло “the Lame” (1808–1837 – born in Slivno); Kiril (1837–1848 – a Greek); and Agatangel (1848–1868). During his time, the See was transferred to Donja Tuzla (1852). From that time the Diocese has been officially known as the Diocese of Zvornik-Tuzla. The Bishops from that time were: Pajšije (1868–1873), Dionisije Ilijević (1873–1892), Nikolaj Mandić (1892–1897), Grigorije Živković (1897–1909), Ilarion Radonjić (1909–1921), Nektarije Krulj (1929–1951), and Longin Tomić (1955–1977). Bishop Longin was succeeded by today's Bishop Vasilije (Kačavenda).

During the Second World War, spiritual and physical genocide was waged against the Serbian people in the Diocese of Zvornik-Tuzla. No less than 38 priests (two monastics among them) were martyred, while 17 Serbian Orthodox churches were destroyed and 15 damaged. One Monastery was destroyed, as well as 25 parish homes (10 dynamited and 15 set afire). In addition, 20 various church buildings were heavily damaged. Sixty-two church archives and 49 church, congregational and monastic libraries perished forever.

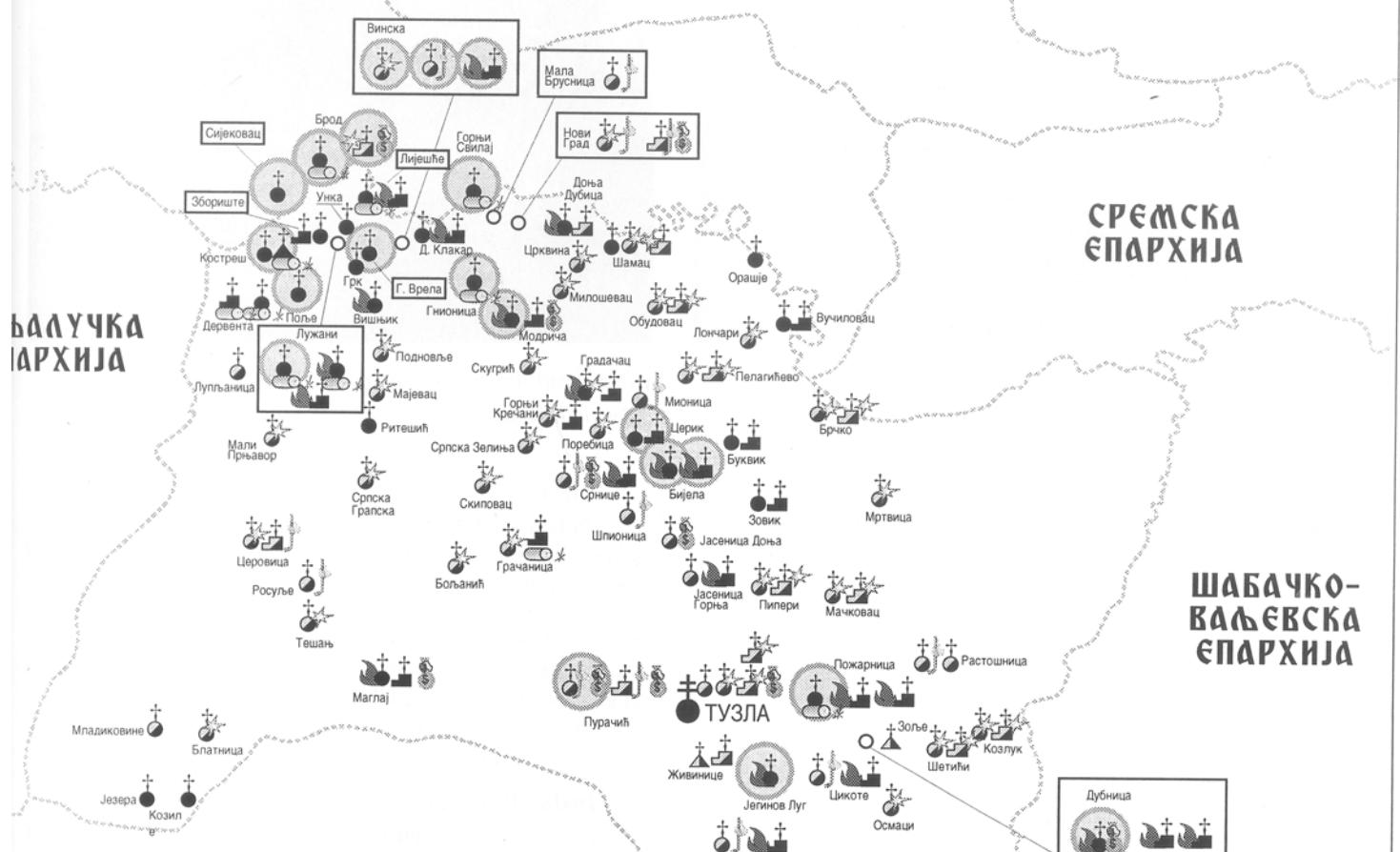
During the war (1991–1995) the greatest number of Serbian Orthodox churches were destroyed in the Diocese of Zvornik-Tuzla. With equal zeal, Muslim fundamentalists and Croatian nationalists have ravaged Serbian places of worship in the Diocese of Zvornik-Tuzla: 38 churches have been destroyed, 60 heavily damaged, along with one Monastery; 31 parish homes and other buildings have been destroyed, while 19 have been damaged.

Тузла, Саборна црква
Tuzla, Cathedral Church

БАЧКА ЕПАРХИЈА

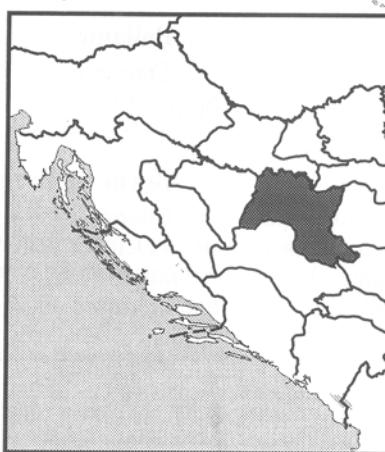
ОСЈЕЧКОПОЉСКА И БАРАЊСКА ЕПАРХИЈА

ЗВОРНИЧКО-ТУЗЛАНСКА ЕПАРХИЈА

THE DIOCESE OF ZVORNIK-TUZLA

	ЕПАРХИЈСКО СЕДИШТЕ DIOCESAN SEAT
	МАНАСТИР MONASTERY
	ПАРХИЈСКА И ФИЛИЈАЛНА ЦРКВА PARISH OR FILIAL CHURCH
	КАПЕЛА, СПОМЕН-КАПЕЛА И ЦРКВЕН ЗВОНИК CHAPEL, MEMORIAL CHAPEL AND BELL-TOWER
	ПАРХИЈСКИ ДОМ И ОСТАЛА ЦРКВЕНА ЗДАЊА PARISH HOME AND OTHER CHURCH BUILDINGS
	УНИШТЕН DESTROYED
	ОШТЕЋЕН DEMOLISHED
	СПАЉЕН BURNED DOWN
	МИРИАН MINED
	ГРАНАТИРАН SHELLED
	ПРОВАЉЕН BROKEN INTO
	ОПЉАЧКАН PLUNDERED
	ИЗВАН РАТНИХ ДЕЈСТВА OUTSIDE THE ZONE OF COMBAT
	ГРАНИЦЕ ЕПАРХИЈЕ DIOCESAN BOUNDARIES

ШАБАЧКО-ВАЉЕВСКА ЕПАРХИЈА

ДАБРОБОСАНСКА ЕПАРХИЈА

СРЕМСКА ЕПАРХИЈА

ЖИЧКА ЕПАРХИЈА

© Карту израдио: Љубиша Гвојић
Обрада: Слободан Милеуснић
март 1998.

(Босански) Брод, црква, 1992.

(Bosanski) Brod; church, 1992

(Босански) Лужани, старија црква, 27. децембар 1992.

(Bosanski) Lužani, old church, 27 Dec. 1992

Тузла

Саборна црква Успења Пресвете Богородице – освећена 28. августа 1882. године. Фасаду и кров оштетила 1992. године муслиманска армија (Извештај ЕСММ, № 1/94, 32).

Епископски двор – генерално обновљен 1990. године. Оштећен током 1992. гранатама испаљеним од стране муслиманске армије. Оштећен кров (две рупе од граната) и фасада. Неке драгоцености нестале (Извештај ЕСММ, № 1/94, 32).

Управна зграда Црквене општине. Оштећена гранатама (1991–1995).

Тузла (Трновац)

Црква Светог великомученика Георгија – освећена 14. октобра 1900. године. У рату (1941–1945) демолирана од усташа. Уништен иконостас. После Другог светског рата обновљена. Оштећена гранатама (1991–1995).

Ајдановић

Црква Светог великомученика Прокопија. Филијални храм запаљен гранатама (1991–1995).

Блатница

Црква Светог великомученика Кнеза Лазара Српског – освећена 28. јуна 1973. године. Оштећена гелерима граната (1991–1995).

Бољанић

Црква Свете Тројице (Силазак Светог Духа) – освећена 1905. године. Оштећена гелерима граната (1991–1995).

(Босанска) Бијела

Црква Вазнесења Господњег – освећена 14. октобра 1936. године. Запаљена и срушена изван ратних операција (1991–1993). Парохијски дом подигнут 1970. године. Запаљен и разорен изван ратних операција (1991–1995).

Tuzla

Cathedral Church of the Dormition of the Most Holy Theotokos – consecrated on 28 August 1882. Facade and roof of church damaged in 1992 by Muslim army (ECMM, № 1/94, 32).

Episcopal Residence. Underwent general renovation in 1990. Damaged during 1992 by shelling from Muslim army: roof (in two places by shells) and facade damaged. Some items of great value missing (ECMM, № 1/94, 32).

Offices of Church Congregation. Building damaged by shelling 1991–1995.

Tuzla (Trnovac)

Church of Greatmartyr Saint George – consecrated on 14 October 1910. Demolished by Ustasha in Second World War (1941–1945). Iconostasis destroyed. After World War II restored. Damaged by shelling (1991–1995).

Ajdanović

Church of Greatmartyr Saint Procopius. Filial church set afire by shelling (1991–1995).

Blatnica

Church of Greatmartyr Saint Prince Lazar of Serbia. Church consecrated on 28 June 1973. Damaged by shell fragments (1991–1995).

Boljanić

Church of the Most Holy Trinity (Descent of the Holy Spirit). Church consecrated in 1905. Damaged by shell fragments (1991–1995).

Bijela (in Bosnia)

Church of the Ascension of the Lord. Church consecrated on 14 October 1936. Set afire and torn down outside of military operations (1991–1993). Parish Home built in 1970. Set afire and destroyed outside of military operations (1991–1995).

(Босански) Лужани, црква Свих Светих, 27. децембар 1992.

(Bosanski) Lužani, church of All Saints, 27 Dec. 1992

(Босански) Брод

Црква Покрова Пресвете Богородице – освећена 14. октобра 1890. године. Оштећена приликом бомбардовања Брома 1944. године. Богослужбени предмети, црквене и матичне књиге уништени. Генерално обновљена 1973. Минирана и срушена до темеља изван ратних операција 1992. године. Богослужбени предмети, црквене књиге и део архива уништени. Парохијски дом опљачкан и оштећен гранатама (1991–1993).

(Босански) Лужани

Црква Свих Светих – подигнута 1982. на темељима старије цркве из 1883. године. У Другом светском рату (1941–1945) богослужбене и матичне књиге, архива и богослужбени предмети уништени. Минирана и срушена изван ратних операција 1992. године, у време православног Васкрса.

(Босански) Лужани (стари храм)

Црква Светих апостола Петра и Павла – подигнута 1928. године. Спаљена и минирана на Васкрс 1992. Уништени богослужбени предмети и црквене књиге. Парохијски дом спаљен и уништен 1992. године. Остали само зидови. Гробље демолирано 1992. године.

(Босански) Лужани (Поље)

Црква Светих апостола Петра и Павла – филијална црква подигнута 1935. године. Разрушена на Божић 1993, изван ратних дејстава.

(Босански) Милошевац

Црква Светог Николе – подигнута 1906. године. Оштећена од усташа у прошлом рату (1941–1945). Богослужбени и црквене књиге уништене, а парохијски дом запаљен. Генерално обновљена у времену од 1971. до 1980. године. Оштећена гранатама (1991–1993).

(Босански) Лужани, црква Свих Светих, 27. децембар 1992.

(Bosanski) Lužani, church of All Saints, 27 Dec. 1992

Brod (in Bosnia)

Church of the Protection of the Most Holy Theotokos. Church consecrated on 14 October 1890. Damaged during bombing of Brod in 1944; liturgical inventory and church registries destroyed. General renovation carried out in 1973. Blown up with explosives and torn down to foundations outside military operations in 1992. Liturgical inventory, church books and archives partly destroyed. Parish Home looted and damaged by shelling (1991–1993).

Lužani (in Bosnia)

Church of All Saints – built in 1982 on foundations of earlier church dated 1883. Liturgical books, registries, archives and liturgical inventory destroyed during Second World War. Dynamited and destroyed outside combat zone in 1992 (Orthodox Easter).

Lužani (in Bosnia)

Church of the Holy Apostles Peter and Paula (old church) – built in 1928. Set afire and mined with explosives on Easter in 1992. Liturgical inventory and church books destroyed. Parish Home set afire and destroyed in 1992; only walls remain. Cemetery demolished in 1992.

Lužani (Polje – in Bosnia)

Church of the Holy Apostles Peter and Paul – filial church built in 1935. Church demolished on Christmas in 1993, outside military operations.

Miloševac (in Bosnia)

Church of Saint Nicholas – built in 1906. Damaged by the Ustashes in World War II (1941–1945). Liturgical and church books destroyed. General restoration from 1971 to 1980. Damaged by shelling (1991–1993).

(Босански) Лужани, црква Светих апостола Петра и Павла (стари храм), пре срудања

(Bosanski) Lužani, church of the Holy Apostles Peter and Paul (old church), before destruction

(Босански) Лужани (Поље), црква Светих апостола Петра и Павла, 15. фебруар 1993.

(Bosanski) Lužani (Polje), church of the Holy Apostles Peter and Paul, 15 Feb. 1993

(Босански) Лужани (Поље), црква Светих апостола Петра и Павла, 15. фебруар 1993.

(Bosanski) Lužani (Polje), church of the Holy Apostles Peter and Paul, 15 Feb. 1993

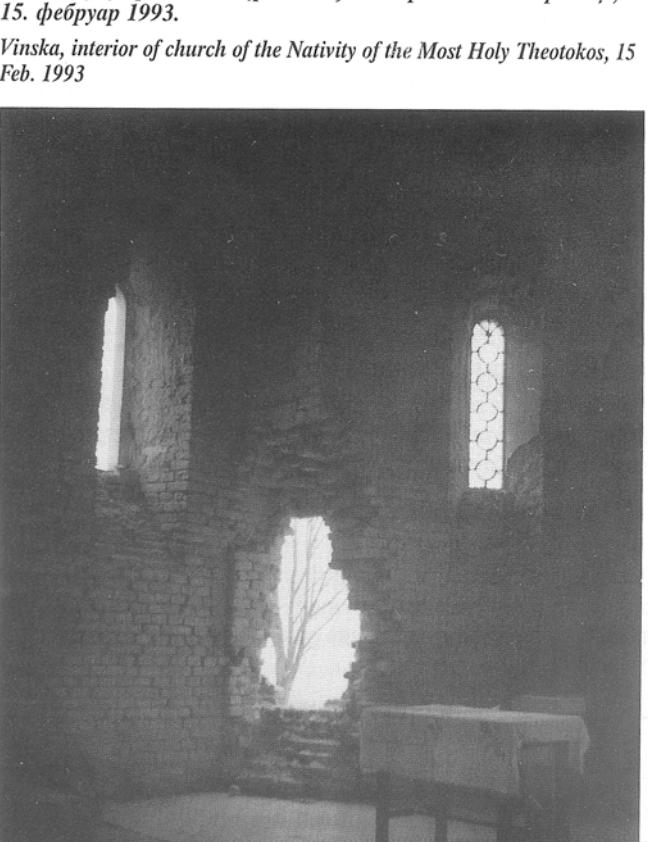

(Босански) Лужани (Поље), црква Светих апостола Петра и Павла, 15. фебруар 1993.

(Bosanski) Lužani (Polje), church of the Holy Apostles Peter and Paul, 15 Feb. 1993

Винска, црква Рођења Пресвете Богородице, 27. децембар 1992.
Vinska, church of the Nativity of the Most Holy Theotokos, 27 Dec. 1992

Винска, унутрашњост цркве Рођења Пресвете Богородице, 15. фебруар 1993.

Vinska, interior of church of the Nativity of the Most Holy Theotokos, 15 Feb. 1993

Винска, црква Рођења Пресвете Богородице, изглед пре срудања

Vinska, church of the Nativity of the Most Holy Theotokos, view before destruction

(Босански) Шамац

Црква Светог великомученика Димитрија – подигнута 1937. године. Оштећена гелерима (1991–1992). Парохијски дом оштећен гелерима граната (1991–1995).

(Босански) Шамац

(филијални храм на градском гробљу)

Црква разорена у пролеће 1992. године. Прва црква у Босни и Херцеговини која је срушена.

Брчко

Црква Успења Пресвете Богородице освећена 26. септембра 1971. године. Фасада оштећена пушчаним зрнima и гелерима граната (1991–1995). Светосавско-парохијски дом подигнут 1973. године. Кров оштећен гранатама (1991–1995).

Буквик

Црква Светог пророка Илије – подигнута 1903. године. Порушена до темеља (1991–1993). Парохијски дом подигнут 1971. године. Порушен (1991–1993).

Винска

Црква Рођења Пресвете Богородице – освећена 21. септембра 1933. године. У прошлом рату (1941–1945) претворена у магацин немачке војске. Богослужбене и матичне књиге и архива уништени. Обновљена 1945. и 1983. године. Црква гранатирана изван ратних операција (1991–1995). Доста оштећена. Парохијски дом подигнут 1971. године. Спаљен и разорен (1991–1995).

Црква Светог пророка Илије – освећена 1974. године. Демолирана и инвентар уништен изван ратних операција (1991–1995).

Гионица, црква пре срудања
Gionica, church before destruction

Šamac (in Bosnia)

Church of Greatmartyr Saint Demetrios. Church built in 1937. Damaged by shell fragments (1991–1992). Parish Home damaged by shell fragments (1991–1995).

Šamac (in Bosnia)

Filial church in cemetery. Church demolished in spring of 1992 – first church in Bosnia and Herzegovina to be destroyed.

Brčko

Church of the Dormition of the Most Holy Theotokos. Consecrated on 26 September 1971. Facade damaged by rifle fire and shell fragments (1991–1995). Parish Home dedicated to Saint Sava built in 1973. Roof damaged by shelling (1991–1995).

Bukvik

Church of Holy Prophet Elijah – built in 1903. Razed to foundations (1991–1993). Parish Home built in 1971, demolished (1991–1993).

Vinska

Church of the Nativity of the Most Holy Theotokos – consecrated on 21 September 1993. Used as storehouse by German army in World War II (1941–1945). Liturgical and registry books and archives destroyed. Renovated in 1945 and 1983. Church shelled outside military operations (1991–1995), extensively damaged. Parish Home built in 1971. Set afire and demolished (1991–1995).

Church of the Holy Prophet Elijah. Consecrated in 1974. Destroyed together with inventory outside military operations (1991–1995).

Гнионица, црква, 15. фебруар 1993.

Gnionica, church, 15 Feb. 1993

Височник

Црква Успења Пресвете Богородице – филијална, освећена 9. августа 1939. године. Демолирана и знатно оштећена (1991–1993). Светосавски дом оштећен (1991–1993).

Вишњик

Црква Обновљења храма Светог Георгија (Ђурђиц) – филијални храм подигнут 1968. године. Запаљена (1991–1995).

Врела (Горња)

Црква Огњене Марије – освећена 1939. године. Разорили Хрвати изван ратних дејстава (1991–1993).

Вучиловац

Црква филијална разорена (1991–1995). Светосавски дом разорен (1991–1995).

Гнионица

Црква Светог великомученика Лазара Српског освећена 27. јула 1991. године. Разорена до темеља (минирана) изван ратних операција (1991–1993).

Горња Јасеница

Црква Светих апостола Петра и Павла – освећена 12. јула 1900. године. Оштећена и демолирана од усташа у рату (1941–1945). Обновљена 1969. године. Демолирана (са великим оштећењима) 1993. Парохијски дом подигнут 1976. године. Запаљен (1991–1995).

Горњи Кречани

Црква Светог јеванђелиста Марка – филијални храм из 1991. године. Оштећена у већој мери гранатама (1991–1995).

Гнионица, црква, 15. фебруар 1993.

Gnionica, church, 15 Feb. 1993

Visočnik

Church of the Dormition of the Most Holy Theotokos. Filial church consecrated on 9 August 1939. Extensively damaged and destroyed (1991 – 1993). Church Hall dedicated to Saint Sava damaged (1991–1993).

Višnjik

Church of the Restoration of the Church of Saint George. Filial church built in 1968. Set afire (1991–1995).

Vrela (Gornja)

Church of Greatmartyr Saint Marina. Church consecrated in 1939. Demolished by Croatians outside military operations (1991–1993).

Vučilovac

Filial church demolished (1991–1995). Church Hall dedicated to Saint Sava destroyed (1991–1995).

Gnionica

Church of Greatmartyr Saint Lazar of Serbia – consecrated on 27 July 1991. Destroyed to foundations (by high explosives), outside military operations (1991–1993).

Gornja Jasenica

Church of the Holy Apostles Peter and Paul – consecrated on 12 July 1900. Damaged and torn down by Ustashas in the Second World War (1941–1945). Restored in 1969. Demolished (extensive damage) in 1993. Parish Home built in 1976. Set afire (1991–1995).

Gornji Krečani

Church of Saint Mark the Evangelist. Filial church from 1991. Damaged by shelling (1991–1995).

Гњоница, црква, 15. фебруар 1993.

Gnjonica, church, 15 Feb. 1993

Горњи Свилај, црква, 27. децембар 1992.

Gornji Svilaj, church, 27 Dec. 1992

Горњи Свилај, црква, 27. децембар 1992.

Gornji Svilaj, church, 27 Dec. 1992

Грачаница, црква пре сипрадања
Gračanica, church before devastation

Горњи Свилај

Нова црква из 1986. још неосвећена. Минирана изван ратних дејстава, јуна 1992. године.

Градачац

Црква Светог пророка Илије – из 1887. године. У прошлом рату (1941–1945) уништене богослужбене и матичне књиге, архива и део литургијских предмета. Обновљена 1965. и 1980. године. Гранатирана и паљена, а инвентар (иконе) уништила мусиманска армија 1992. (Извештај ЕСММ, № 1/94, 42) Парохијски дом из 1882. године. Уништен и разорен од стране мусимана 1992. године.

Грачаница

Црква Вазнесења Господњег – освећена 1925. године. Оштећена гранатирањем мусиманске војске 1993. године. (Извештај ЕСММ, № 1/94, 40) Према извештај (ЕСММ, № 2/95, 25), оштећен кров и фасада минобацацким гранатама мусиманске армије августа 1994. године. Парохијски дом подигнут 1926. године. Миниран и разорен, дигнут у ваздух (1991–1995).

Грк

Црква, филијална разорена од стране Хрватске војске (1991–1995).

Дервента

Црква Успења Пресвете Богородице – освећена 1885. године. У прошлом рату (1941–1945) усташе уништиле архиву и део богослужбених предмета. Минирана и срушена до темеља 4. јуна 1992. године. Парохијски дом подигнут 1938. године. Миниран и разорен (1991–1995).

Збориште, црква, 27. децембар 1992.
Zborište, church, 27 Dec. 1992

Gornji Svilaj

New church from 1986, as yet not consecrated. Blown up with explosives outside military action in June of 1992.

Gradačac

Church of Holy Prophet Elijah from 1887. Liturgical and registry books, archives and part of liturgical inventory destroyed in Second World War (1941–1945). Renovated in 1965 and 1980. Church shelled and set afire, inventory (icons) destroyed by Muslim army in 1992. (ECMM, № 1/94, 42). Parish Home from 1882. Destroyed and demolished by Muslims in 1992.

Gračanica

Church of the Ascension of the Lord. Church consecrated in 1925. Damaged by shelling from Muslim army in 1993 (ECMM, № 1/94, 40). According to another report (ECMM, № 1/94, 40), roof and facade damaged by mortar shells from Muslim army in August of 1994. Parish Home built in 1925. Mined with explosives and demolished, blown up (1991–1995).

Grk

Filial church destroyed by Croatian army (1991–1995).

Derventa

Church of the Dormition of the Most Holy Theotokos. Church consecrated in 1885. Archives and part of liturgical inventory destroyed by Ustashes in Second World War (1941–1945). Mined with explosives and razed to foundations on 4 June 1992. Parish Home built in 1938. Mined with explosives and destroyed (1991–1995).

Дервента, црква, 1992.
Derventa, church, 1992

Доња Дубица

Црква Силаска Светога Духа (Света Тројица) – освећена 1911. године. Уништена од стране усташа 1944. године. Нова црква подигнута 1968. Запаљена 21. јуна 1992. Парохијски дом знатно оштећен 1992. године.

Доња Јасеница

Новосаграђена црква опљачкана и демолирана (1991–1995).

Доњи Клакар

Црква Светих врачева Козме и Дамјана – филијална освећена 1972. године. Разорена од стране хрватске војске (1991–1995). Светосавски дом запаљен (1991–1995).

Дрињача

Црква Светог мученика Ђакона Авакума Српског. Страдала у знатној мери 1941. године од Немаца: запаљен иконостас, а богослужбене и црквене књиге, архива и део богослужбених предмета уништени. Подигнут нови храм 1965. године. Оштећен гранатирањем (1991–1995). Парохијски дом оштећен (1991–1995).

Дубница

Црква Светих Јоакима и Ане – освећена 1912. године. У прошлом рату (1941–1945) црквене и матичне књиге, архива и богослужбени предмети уништени, а иконе избодене. Обновљена 1965. године. Уништена и спаљена изван ратних операција 1992. Према Извештају (ЕСММ, № 1/94, 16) црква опљачкана и тешко страдала, однете иконе маја 1992. године од муслиманске армије. Објекат потпуно неупотребљив. Парохијски дом подигнут 1880. године. Запаљен 1992. Новосаграђени Светосавски дом запаљен 1992. године.

Дервента, црква, 1992.
Derventa, church, 1992

Donja Dubica

Church of the Descent of the Holy Spirit (Holy Trinity). Church consecrated in 1911. Destroyed by Ustasha in 1944. New church built in 1968. Set afire on 21 June 1992. Parish Home extensively damaged in 1992.

Donja Jasenica

Newly built church looted and demolished (1991–1995).

Donji Klakar

Church of Saints Cosmos and Damian. Filial church consecrated in 1972. Destroyed by Croatian army (1991–1995). Church Hall dedicated to Saint Sava set afire (1991–1995).

Drinjača

Church of Martyr Holy Deacon Avakum of Serbia. Extensively damaged in 1941 by Germans; iconostasis set afire, liturgical and church books, archives and part of liturgical inventory destroyed. New church built in 1965. Damaged by shelling (1991–1996). Parish Home damaged (1991–1995).

Dubnica

Church of Saints Joachim and Anna. Church consecrated in 1912. Church and registry books, archives and liturgical inventory destroyed and icons slashed in last War (1941–1945). Restored in 1956. Destroyed and set afire outside military operations in 1992. According to report (ЕСММ, № 1/94, 16), church looted, icons removed and extensively damaged in May of 1992 by Muslim army; building totally unusable. Parish Home built in 1880. Set afire in 1992. Newly built church hall dedicated to Saint Sava set afire in 1992.

Ерићи (на православном гробљу)

Капела готово уништена и није за употребу (Извештај ЕСММ, № 2/95, 23).

Живинице (код Тузле)

Црква Пресвете Богородице у парохијском дому. Опљачкана и обесвећена (1991–1993). Парохијски дом пропаљен и усељен (1991–1995).

Жлијебац

Црква Покрова Пресвете Богородице – филијална освећена 1912. године. Демолирана гранатама (1991–1995).

Збориште

Црква Успења Пресвете Богородице – филијална, из 1969. године. Разорена (1991–1995). Помоћни објекат поред цркве разорен (1991–1995).

Зовик

Црква Успења Пресвете Богородице – освећена 31. августа 1973. године. Разорена (1991–1995). Светосавски дом разорен (1991–1995).

Золье (код Калесије)

Капела на православном гробљу оштећена. (Извештај ЕСММ, № 2/95, 24.)

Јегинов Луг

Црква нова још неосвећена. Спаљена и уништена изван ратних дејстава (1991–1993).

Језера

Црква, филијална уништена (1991–1995).

Карна

Црква Покрова Пресвете Богородице – филијална, освећена 1896. године. Запаљена (1991–1995).

Кладањ

Црква Светог великомученика Димитрија. До темеља срушена 1942. године. После рата на старом црквишту подигнута 1986. нова. Према Извештају (ЕСММ, № 1/94, 22), црква оштећена априла 1992. године, артиљеријским оружјем; унутрашњост демолирана, а иконе однесене. Парохијско-светосавски дом опљачкан и разорен (1991–1995).

Козиле

Црква разорена (1991–1995).

Козлук

Црква Светих апостола Петра и Павла – освећена 12. јула 1903. године. Знатно оштећена гелерима граната (1991–1995). Парохијски дом, подигнут 1960. године, знатно оштећен гелерима граната и директним гранатирањем (1991–1995).

Костреш

Црква Огњене Марије – филијална, подигнута 1940. године. Срушена изван ратних операција (1991–1993).

Костреш

Гробљанска капела нова, неосвећена. Минирана изван ратних операција (1991–1993).

Erići

Chapel in Orthodox cemetery. Chapel almost totally destroyed and unusable (Report of ECMM, № 2/95, 23).

Živinice

Chapel of the Most Holy Theotokos. Chapel in Parish Home, looted and desecrated (1991–1993). Parish Home burglarized and occupied (1991–1995).

Žlijebac

Church of the Protection of the Most Holy Theotokos. Filial church consecrated in 1912. Destroyed by shelling (1991–1995).

Zborište

Church of the Dormition of the Most Holy Theotokos. Filial church from 1969. Destroyed (1991–1995). Adjoining building destroyed (1991–1995).

Zovik

Church of the Dormition of the Most Holy Theotokos. Church consecrated on 31 August 1973. Demolished (1991–1995). Church Hall dedicated to Saint Sava destroyed (1991–1995).

Zolje (near Kalesija)

Chapel in Orthodox cemetery. Chapel damaged (Report of ECMM, № 2/95, 25).

Jeginov Lug

New church as yet not consecrated; set afire and destroyed outside military actions (1991–1993).

Jezera

Filial church destroyed (1991–1992).

Karna

Church of the Protection of the Most Holy Theotokos. Filial church consecrated in 1896. Set afire (1991–1995).

Kladanj

Church of Greatmartyr Saint Demetrios. Church totally razed in 1942. On the site of ruins new church built after war in 1986. According to report (ECMM, № 1/94, 22) church damaged in April of 1992 by artillery fire: interior demolished, icons carried off. Parish Church Hall looted and demolished (1991–1995).

Kozile

Church destroyed (1991–1995).

Kozluk

Church of the Holy Apostles Peter and Paul – consecrated on 12 July 1903. Extensively damaged by shell fragments (1991–1995). Parish Home built in 1960. Extensively damaged by shell fragments and direct shelling (1991–1995).

Kostreš

Church of Greatmartyr Saint Marina. Filial church built in 1941. Destroyed outside military operations (1991–1993).

Kostreš

Chapel in new cemetery – not consecrated. Mined with explosives outside military operations (1991–1993).

Костареши, кайела на ҳробљу, 27. децембар 1992.

Kostreš, cemetery chapel, 27 Dec. 1992

Костареши, црква Ођијене Марије, 15. фебруар 1993.

Kostreš, church of Greatmartyr Saint Marina, 15 Feb. 1993

Костареши, кайела на ҳробљу, 27. децембар 1992.

Kostreš, cemetery chapel, 27 Dec. 1992

Костареши, кайела на ҳробљу, 27. децембар 1992.

Kostreš, cemetery chapel, 27 Dec. 1992

Костареши, црква Ођијене Марије, 15. фебруар 1993.

Kostreš, church of Greatmartyr Saint Marina, 15 Feb. 1993

Костареши, црква Ођијене Марије, 15. фебруар 1993.

Kostreš, church of Greatmartyr Saint Marina, 15 Feb. 1993

Лијешће, црква Силаска Светог Духа, пре 1977.

Liješće, church of the Descent of the Holy Spirit, before 1997

Лијешће, црква Силаска Светог Духа, 27. децембар 1992.

Liješće, church of the Descent of the Holy Spirit, 27 Dec. 1992

Лијешће, унутрашњост цркве Силаска Светог Духа, 27. децембар 1992.

Liješće, interior of church of the Descent of the Holy Spirit, 27 Dec. 1992

Кравица (код Братунца)

Црква Светих апостола Петра и Павла – освећена 1909. године. Демолирана и оштећена од стране муслимана 7. јануара 1993. Парохијски дом из 1939. године запаљен (1991–1995).

Крнићи

Црква Светог пророка Илије – филијална, освећена 1921. године. Демолирана (1991–1993).

Лијешће

Црква Силаска Светога Духа из 1869. године. Делимично оштећена у рату (1941–1945). Матичне и богослужбене књиге и архива уништени. Обновљена 1984. Минирана до темеља од стране хрватске војске 1992. године. Парохијски дом из 1940. године запаљен (1991–1993).

Лопчари

Црква Воздвижења Часног Крста – из 1980. године. Оштећена гранатама (1991–1993).

Лупљаница

Црква, филијална подигнута средином XX века. Оштећена (1991–1993).

Маглјај

Црква Светог пророка Илије – освећена 19. септембра 1909. године. Унутрашњост цркве са целокупним инвентаром спалиле усташе и муслимани априла и маја 1941. Обновљена 1945/46. године. Запаљена и разорена од муслимана 1992. Богослужбени предмети, иконостас, црквене књиге (сем матичних) уништени. (Извештај ЕСММ, № 1/94, 25.) Новосаграђени парохијски дом опљачкан и уништен од стране муслимана 1992. године.

Мајевац

Црква Покрова Пресвете Богородице. Спаљена до темеља од стране усташа 1941. Обновљена 1984. године. Знатно оштећена гранатама (1991–1993).

Kravica (near Bratunac)

Church of the Holy Apostles Peter and Paul – consecrated in 1909. Demolished and extensively damaged by Muslims on 7 January 1993. Parish Home dates from 1939. Set afire (1991–1995).

Krnići

Church of Holy Prophet Elijah. Filial church consecrated in 1921. Demolished (1991–1993).

Liješće

Church of the Descent of the Holy Spirit. from 1869. Partially damaged in Second World War (1941–1945). Registry and liturgical books and archives destroyed. Restored in 1984. Razed to foundations with high explosives by Croatian army in 1992. Parish Home from 1940. Set afire (1991–1993).

Lončari

Church of the Elevation of the Honorable Cross from 1980. Damaged by shelling (1991–1993).

Lupljanica

Filial church built in the middle of the 20th century. Damaged (1991–1993).

Maglaj

Church of the Holy Prophet Elijah – consecrated on 19 September 1909. Interior of church with entire inventory burned by the Ustasha and Muslims in April and May 1941. Restored in 1945–46. Set afire and demolished by the Muslims in 1992. Liturgical inventory, iconostasis, church books (except Registries) destroyed (Report of ECMM, № 1/94, 25). Newly built Parish Home looted and destroyed by Muslims in 1992.

Majevac

Church of the Protection of the Most Holy Theotokos. Church burned to the ground by Ustasha in 1941. Restored in 1984. Extensively damaged by shelling (1991–1993).

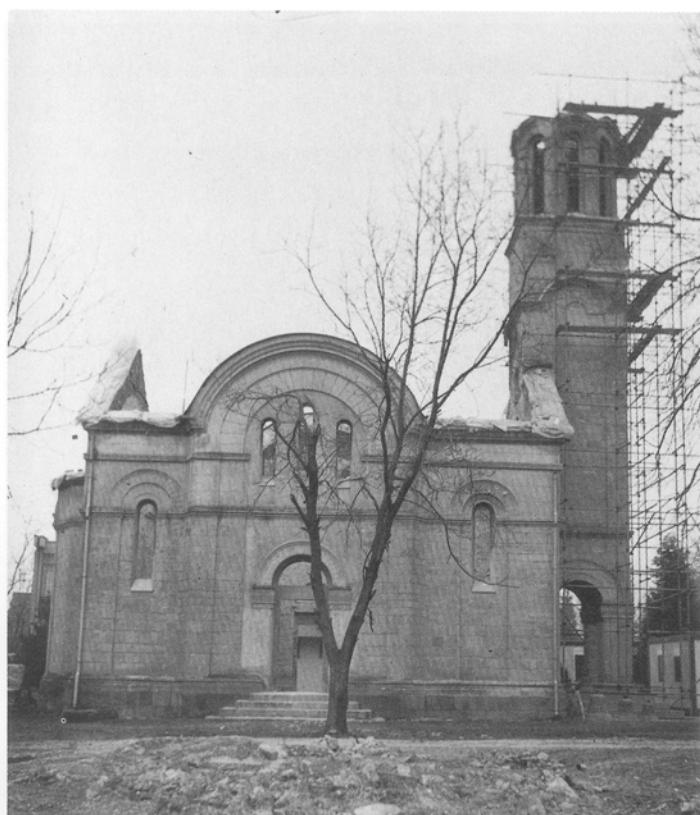
Маљај, црква пре страдања
Maglaj, church before devastation

Мајевац, црква, 15. фебруар 1993.
Majevac, church, 15 Feb. 1993

Модрича, црква, 26. децембар 1992.
Modriča, church, 26 Dec. 1992

Модрича, унутрашњосћ сијаљене цркве, 26. децембар 1992.
Modriča, interior of church after being set afire, 26 Dec. 1992

Мала Брусница

Црква Успења Пресвете Богородице – освећена 28. августа 1937. године. Демолирана од хрватске војске (1991–1993).

Мали Прњавор

Црква филијална оштећена гранатама (1991–1995).

Мачковац

Црква Светих апостола Петра и Павла – освећена 21. септембра 1916. године. Оштећена гелерима граната (1991–1995). Парохијски дом подигнут 1925. године. Оштећен гелерима граната (1991–1995).

Мионица

Црква демолирана и унутрашњост оскрнављена. (Извештај ЕСММ, № 1/94, 27.)

Младиковине

Нова црква у изградњи. Делимично оштећена (1991–1993).

Модрича

Црква Успења Пресвете Богородице – подигнута 1868. године. Оштећена од усташа 1941. Иконостас, богослужбени предмети, црквене и матичне књиге и архива уништени. Обновљена 1984. године. Запаљена изван ратних операција 1992. године. Парохијско-светосавски дом опљачкан и спаљен (1991–1993).

Мртвице

Црква Светог пророка Илије – подигнута 1991. године. Оштећена гранатама (1991–1995).

Нови Град, црква, децембар 1992.

Novi Grad, church, Dec. 1992

Mala Brusnica

Church of the Dormition of the Most Holy Theotokos. Church consecrated on 28 August 1937. Demolished by Croatian army (1991–1993).

Mali Prnjavor

Filial church damaged by shelling (1991–1995).

Mačkovac

Church of the Holy Apostles Peter and Paul – consecrated on 21 September 1916. Damaged by shell fragments (1991–1995). Parish Home built in 1925. Damaged by shell fragments (1991–1995).

Mionica

Church devastated; interior desecrated (Report of ECMM, № 1/94, 27).

Mladikovine

New church under construction. Partially damaged (1991–1993).

Modriča

Church of the Dormition of the Most Holy Theotokos – built in 1868. Damaged by Ustasha in 1941. Iconostasis, liturgical inventory, church and registry books and archives destroyed. Restored in 1984. Set afire outside military operations in 1992. Parish Hall dedicated to Saint Sava looted and set afire (1991–1993).

Mrtvica

Church of the Holy Prophet Elijah – built in 1991. Damaged by shelling (1991–1995).

Нови Град

Црква Светих апостола Петра и Павла – подигнута 1939. године. Знатно оштећена од усташа 1942. Генерално обновљена 1982. године. Оштећена гранатама 1992. Унутрашњост демолирана. Парохијски дом подигнут 1937. године. Демолиран и опљачкан (1991–1993).

Обудовац

Црква Успења Пресвете Богородице – освећена 14. октобра 1882. године. Гранатирана: знатно оштећен кров и северна страна (1991–1993). Светосавско-парохијски дом оштећен гранатама (1991–1993).

Олово

Црква Сабора српских Светитеља – освећена 12. септембра 1940. године. Тешко оштећена (1991–1995). Парохијски дом из 1969. године запаљен (1991–1993).

Ораšje

Црква Светог великомученика Георгија – новоподигнута, из 1991. године. Разорена од стране усташа (1991–1993).

Осмаци

Црква Пресвете Тројице – подигнута 1989. године. Оштећена гелерима граната (1991–1995).

Пелагићево

Црква Светог пророка Илије – освећена 12. октобра 1936. Знатно оштећена гелерима граната 1992. године. Светосавски дом оштећен гелерима граната (1991–1995).

Нови Град, црква пре обнове, 1984.

Novi Grad, church before renovation, 1984

Novi Grad

Church of the Holy Apostles Peter and Paul – built in 1939. Extensively damaged by Ustasha in 1942. General restoration in 1982. Damaged by shelling in 1992. Interior demolished. Parish Home built in 1937. Demolished and looted (1991–1993).

Obudovac

Church of the Dormition of the Most Holy Theotokos. Church consecrated on 14 October 1882. Roof and northern side extensively damaged by shell fire (1991–1993). Parish Home dedicated to Saint Sava damaged by shelling (1991–1993).

Olovo

Church of the Synaxis of Serbian Saints – consecrated on 12 September 1940. Extensively damaged (1991–1995). Parish Home dates from 1959. Set afire (1991–1993).

Orašje

Church of Greatmartyr Saint George. Newly built church from 1991. Destroyed by Ustasha (1991–1993).

Osmaci

Church of the Most Holy Trinity – built in 1989. Damaged by shelling (1991–1995).

Pelagićevо

Church of Holy Prophet Elijah – consecrated on 12 October 1935. Extensively damaged by shell fragments in 1992. Hall dedicated to Saint Sava damaged by shell fragments (1991–1996).

Сијековац, црква, 15. фебруар 1993.

Sijekovac, church, 15 Feb. 1993

Пипери

Црква Рођења Светог Јована Крститеља – подигнута 1987. године. Оштећена гелерима граната 18. јуна 1995. Парохијски дом погођен гранатом 18. јуна 1995. године и знатно оштећен.

Подгајеви

Црква Силаска Светога Духа (Света Тројица) – освећена 16. октобра 1910. године. Демолирана и знатно оштећена (1991–1995). Светосавски дом запаљен (1991–1995).

Подновље

Црква Силаска Светога Духа (Света Тројица). Црква и порта током Другог светског рата биле усташка база све до 1943. године. Иконостас, литургијски предмети, црквене и матичне књиге и архива уништени. Нова црква подигнута 1991. године. Оштећена гранатама (1991–1993).

Пожарница

Црква Вазнесења Господњег – освећена 26. октобра 1896. године. Демолирана у прошлом рату. После рата, обнављана неколико пута. Разорена (минирана) изван ратних операција (1991–1993). Богослужбени предмети, црквене књиге и архива уништени. Парохијски дом подигнут 1975. Запаљен (1991–1993). Светосавски дом запаљен (1991–1993).

Поребице

Црква Светог Саве Српског – освећена 2. октобра 1938. године. Мање оштећена гранатама (1991–1995).

Потпећ

Нова црква још неосвећена. Демолирана и оштећена: кров и зидови (1991–1993) (Извештај ЕСММ, № 1/94, 13).

Прибојевићи

Црква Преображења Господњег – филијална, освећена 1929. године. Демолирана изван ратних операција (1991–1993). Светосавски дом запаљен (1991–1995).

Пурачић

Црква Светог пророка Илије – освећена 14. октобра 1903. Гранатирана и демолирана изван ратних дејстава од стране муслиманске војске на Божић, 7. јануара 1993. године. Уништени богослужбени предмети и богата црквена архива. Демолирана и пљачкана у више наврата током 1993/94. године од пијаних муслимана и деце (Извештај ЕСММ, № 2/95, 36). Парохијски дом подигнут 1925. године. Демолиран и опљачкан (1991–1995).

Растошница

Црква Светог великомученика Кнеза Лазара Српског – освећена 29. октобра 1972. године. Демолирана и знатно оштећена (1991–1993).

Растошница

Нови храм у изградњи. Знатно оштећен (1991–1995).

Ритешић

Црква, филијална разорена 1992. године.

Росуље

Црква филијална демолирана (1991–1995).

Piperi

Church of the Birth of Saint John the Baptist – built in 1987. Damaged by shell fragments on 18 June 1995. Parish Home shelled on 18 June 1995 and extensively damaged.

Podgajevi

Church of the Descent of the Holy Spirit – consecrated on 18 October 1910. Demolished and extensively damaged (1991–1995). Hall dedicated to Saint Sava set afire (1991–1995).

Podnovlje

Church of the Descent of the Holy Spirit (Holy Trinity). Church and churchyard served as Ustasha base during the Second World War till 1943. Iconostasis, as well as liturgical inventory, church and registry books and archives, destroyed. New church built in 1991. Damaged by shelling (1991–1993).

Požarnica

Church of the Ascension of the Lord – consecrated on 28 October 1895. Destroyed in World War II. After the war restored a number of times. Destroyed with high explosives outside military operations (1991–1993). Liturgical inventory, church books and archives destroyed. Parish Home built in 1995. Set afire (1991–1993). Hall dedicated to Saint Sava set afire (1991–1993).

Porebice

Church of Saint Sava of Serbia – consecrated on 2 October 1938. Slightly damaged by shelling (1991–1995).

Potpeć

New church as yet not consecrated. Roof and walls damaged or devastated (1991–1993). (Report ECMM, № 1/94, 13).

Pribojevići

Church of the Transfiguration of the Lord – filial church – consecrated in 1929. Devastated outside military operations (1991–1993). Hall dedicated to Saint Sava set afire (1991–1995).

Puračić

Church of the Holy Prophet Elijah – consecrated on 14 October 1903. Shelled and devastated outside military actions by Muslim army on Christmas (7 January 1993). Liturgical inventory and rare church archives destroyed. Vandalized and looted numerous times during 1991–1993 by intoxicated Muslims and children (Report of ECMM, № 2/95, 36). Parish Home built in 1925. Looted (1991–1995).

Rastošnica

Church of Greatmartyr Saint Prince Lazar of Serbia – consecrated on 29 October 1972. Extensively damaged (1991–1993).

Rastošnica

New church under construction. Extensively damaged (1991–1995).

Ritešić

Filial church destroyed in 1992.

Rosulje

Filial church demolished (1991–1995).

Церовица, унутрашњост цркве јасле страдања
Cerovica, interior of church after devastation

Црвина, црква, 1983.
Crkvinia, church, 1983

Сасе (манастир)

Црква Пресвете Тројице. Тешко оштећена 1992/93. године. Манастирски конак оштећен и запаљен (1991–1995).

Сијековац

Црква Огњене Марије – освећена 30. јула 1970. године. Порушена изван ратних операција (1991–1995).

Скиповач

Црква Покрова Пресвете Богородице – освећена 19. октобра 1975. године. Знатно оштећена гранатама (1991–1995).

Скугрић

Црква Рођења Пресвете Богородице – освећена 1940. године. Оштећена гранатама (1991–1995).

Солун

Звоник подигнут 1969. године срушен (1991–1995).

Сребреница

Црква Покрова Пресвете Богородице – освећена 23. августа 1903. године. Оштећена у Другом светском рату: иконостас оштећен пушчаним зрним, богослужбени предмети, црквене и матичне књиге и архива уништени. После рата обновљена. Саборна црква запаљена (1991–1995). Матичне књиге и друге драгоцености уништене. Парохијски дом из 1936. године. Запаљен (1991–1995). Светосавски дом запаљен (1991–1995).

Црква Светог архангела Михаила – филијална, подигнута 1971. године, на месту старије цркве. Опљачкана и у знатној мери демолирана изван ратних операција (1991–1993).

Sasa (Monastery)

Church of the Most Holy Trinity – extensively damaged in 1992–1993. Monastic living quarters damaged and set afire (1991–1995).

Sijekovac

Church of Greatmartyr Saint Marina – consecrated on 30 July 1970. Demolished outside military operations (1991–1995).

Skipovac

Church of the Protection of the Most Holy Theotokos – consecrated on 19 October 1975. Extensively damaged by shelling (1991–1995).

Skugrić

Church of the Nativity of the Most Holy Theotokos – consecrated in 1940. Damaged by shelling (1991–1995).

Solun

Bell-tower from 1959. Destroyed (1991–1995).

Srebrenica

Church of the Protection of the Most Holy Theotokos – consecrated on 23 August 1903. Damaged in the Second World War. Iconostasis damaged by rifle fire, liturgical inventory, church and registry books and archives destroyed. Restored after the war. Cathedral church set afire (1991–1995). Registry books and other valuables destroyed. Parish Home dates from 1936. Set afire (1991–1995). Hall dedicated to Saint Sava set afire (1991–1995).

Church of the Holy Archangel Michael – filial church built in 1971 on site of older church. Looted and extensively damaged by high explosives outside military operations (1991–1993).

Срнице

Црква опљачкана и демолирана (1991–1995). Парохијски дом запаљен (1991–1995).

Српска Грапска

Црква Вазнесења Господњег – подигнута 1894. године. Оштећена априла 1942. од усташа. Звоник запаљен, а црква знатно оштећена гранатама (1991–1993).

Српска Зелиња

Црква филијална знатно оштећена гранатама (1991–1995).

Тешањ

Црква Покрова Пресвете Богородице – освећена 19. септембра 1971. године. Кров оштећен гранатама, а црквено драгоцености похрањене у трезор банке (1991–1995). (Извештај ЕСММ, № 3/95, 21.)

Унка

Црква разорена од стране хрватске војске (1991–1995).

Факовићи

Црква Светог апостола Томе из 1891. године. У рату (1941–1945) страдала од усташа: богослужбене и матичне књиге, архива и литургијски предмети уништени. Обновљена 1971. године. Демолирана и оштећена (1991–1993). Парохијски дом опљачкан и спаљен (1991–1993).

Церик

Црква Светог Јована Крститеља – освећена 1955. године. Разрушена изван ратних операција од стране хрватске војске (1991–1993). Светосавски дом разрушен (1991–1993).

Церовица

Црква Светих апостола Петра и Павла – освећена 20. јуна 1892. године. Оштећена од стране усташа 1941/42: уништен иконостас, а архива спаљена. После Другог светског рата неколико пута обнављана. Гранатирана у неколико на врата и неупотребљива за богослужење (1991–1993). Парохијски дом подигнут 1965. године. Демолиран (1991–1993).

Цикоте

Црква Светог пророка Илије – освећена 15. августа 1892. године. Демолирана (1991–1995). Парохијски дом подигнут 1956. године запаљен (1991–1995).

Црквина

Црква Вазнесења Господњег – освећена 1889. године. Гранатирана и знатно оштећена (1991–1995).

Шетићи

Црква Светог пророка Илије – освећена 8. септембра 1974. године. Гранатирана и знатно оштећена (1991–1993). Парохијски дом подигнут 1974. године. Гранатиран и знатно оштећен (1991–1993).

Шпионица

Црква Успења Пресвете Богородице – освећена 1914. године. Демолирана (1991–1995).

Srnice

Church plundered and destroyed (1991–1995). Parish Home set afire (1991–1995).

Srpska Grapska

Church of the Ascension of the Lord – built in 1894. Damaged in 1942 by Ustasha. Bell-tower set afire and church extensively damaged by shelling (1991–1993).

Srpska Zelinja

Filial church extensively damaged by shelling (1991–1995).

Tešanj

Church of the Protection of the Most Holy Theotokos – consecrated on 19 September 1971. Roof damaged by shelling. Church valuables stored in bank vault (1991–1995). (ECMM, № 3/95, 21).

Unka

Church destroyed by Croatian army (1991–1995).

Fakovići

Church of the Holy Apostle Thomas – dates from 1891. Damaged by Ustasha in the Second World War (1941–1945). Liturgical and registry books, archives and liturgical inventory destroyed. Restored in 1971. Demolished and damaged (1991–1993). Parish Home looted and set afire (1991–1993).

Cerik

Church of Saint John the Baptist – consecrated in 1955. Destroyed outside military operations by Croatian army (1991–1993). Hall dedicated to Saint Sava demolished (1991–1993).

Cerovica

Church of the Holy Apostles Peter and Paul – consecrated on 20 June 1892. Damaged by Ustasha in 1941–42. Iconostasis destroyed, archives set afire. After World War II renovated a number of times. Church shelled several times and not functional for Divine Services (1991–1993). Parish Home built in 1965; devastated (1991–1993).

Cikota

Church of the Holy Prophet Elijah – consecrated on 15 August 1892. Devastated (1991–1995). Parish Home built in 1956. Set afire (1991–1995).

Crkvina

Church of the Ascension of the Lord – consecrated in 1889. Extensively damaged by shelling (1991–1995).

Šetići

Church of the Holy Prophet Elijah – consecrated on 8 September 1974. Extensively damaged by shelling (1991–1993). Parish Home built in 1974. Extensively damaged by shelling (1991–1993).

Šponica

Church of the Dormition of the Most Holy Theotokos – consecrated in 1914. Devastated (1991–1995).

ЗБИРНИ ПРЕГЛЕД

COLLATED OVERVIEW

Бањалучка епархија

Порушене 2 цркве
Оштећене 3 цркве
Порушена 2 парохијска дома

Diocese of Banjaluka

Destroyed: 2 churches
Damaged: 3 churches
Destroyed: 2 parish homes

Бихаћко-петровачка епархија

Порушено 26 цркава
Оштећено 68 цркава
Порушено 10 парохијских дома и осталих црквених здања
Оштећено 26 парохијских дома и осталих црквених здања

Diocese of Bihać-Petrovac

Destroyed: 26 churches
Damaged: 68 churches
Destroyed: 10 parish homes and other church buildings
Damaged: 26 parish homes and other church buildings

Горњокарловачка епархија

Порушено 11 цркава
Оштећено 45 цркава
Порушено 8 парохијских дома и осталих црквених здања
Оштећено 14 парохијских дома и осталих црквених здања

Diocese of Gornji Karlovac

Destroyed: 11 churches
Damaged: 45 churches
Destroyed: 8 parish homes and other church buildings
Damaged: 14 parish homes and other church buildings

Дабробосанска епархија

Порушене 23 цркве
Оштећено 13 цркава
Порушено 11 парохијских дома и осталих црквених здања
Оштећена 3 парохијска дома и остала црквена здања

Diocese of Dabar-Bosnia

Destroyed: 23 churches
Damaged: 13 churches
Destroyed: 11 parish homes and other church buildings
Damaged: 3 parish homes and other church buildings

Далматинска епархија

Порушено 14 цркава
Оштећено 45 цркава
Порушен 1 парохијски дом
Оштећено 13 парохијских дома и осталих црквених здања

Diocese of Dalmatia

Destroyed: 14 churches
Damaged: 45 churches
Destroyed: 1 parish home
Damaged: 13 parish homes and other church buildings

Заједничко-љубљанска епархија

Порушено 9 цркава
Оштећено 29 цркава
Порушено 5 парохијских дома и осталих црквених здања
Оштећено 7 парохијских дома и осталих црквених здања

Diocese of Zagreb-Ljubljana

Destroyed: 9 churches
Damaged: 29 churches
Destroyed: 5 parish homes
Damaged: 7 parish homes and other church buildings

Захумско-херцеговачка епархија

Порушено 36 цркава
Оштећено 28 цркава
Порушено 12 парохијских дома и осталих црквених здања
Оштећена 2 парохијска дома и остала црквена здања

Diocese of Zahum-Hercegovina

Destroyed: 36 churches
Damaged: 28 churches
Destroyed: 12 parish homes and other church buildings
Damaged: 2 parish homes and other church buildings

Звоничко-шузланска епархија

Порушене 38 цркве
Оштећено 60 цркве
Порушен 31 парохијски дом и остале црквене здања
Оштећено 19 парохијских дома и осталих црквених здања

Осјечко-барањска епархија

Порушене 14 цркве
Оштећено 35 цркве
Порушен 6 парохијских дома и осталых црквених здања
Оштећено 8 парохијских дома и осталых црквених здања

Славонска епархија

Порушене 39 цркве
Оштећена 41 црква
Порушен 25 парохијских дома и осталых црквених здања
Оштећено 15 парохијских дома и осталых црквених здања

Diocese of Zvornik-Tuzla

Destroyed: 38 churches
Damaged: 60 churches
Destroyed: 31 parish homes and other church buildings
Damaged: 19 parish homes and other church buildings

Diocese of Osijek Polje and Baranje

Destroyed: 14 churches
Damaged: 35 churches
Destroyed: 6 parish homes and other church buildings
Damaged: 8 parish homes and other church buildings

Diocese of Slavonia

Destroyed: 39 churches
Damaged: 41 churches
Destroyed: 25 parish homes and other church buildings
Damaged: 15 parish homes and other church buildings

РЕКАПИТУЛАЦИЈА

Порушене 212 цркве (парохијских, филијалних и капела)
Оштећено 367 цркве (парохијских, филијалних и капела)
Порушене 111 парохијских дома и осталых црквених здања
Оштећено 107 парохијских дома и осталых црквених здања

RECAPITULATION

Destroyed: 212 churches (parish, filial and chapels)
Damaged: 367 churches (parish, filial and chapels)
Destroyed: 111 parish homes and other church buildings
Damaged: 107 parish homes and other church buildings

САДРЖАЈ

CONTENTS

УВОДНА РЕЧ СРПСКОГ ПАТРИЈАРХА	5	FOREWORD, SERBIAN PATRIARCH
ДУХОВНИ ГЕНОЦИД	7	SPIRITUAL GENOCIDE
БАЊАЛУЧКА ЕПАРХИЈА	15	THE DIOCESE OF BANJALUKA
БИХАЋКО-ПЕТРОВАЧКА ЕПАРХИЈА	23	THE DIOCESE OF BIHAĆ-PETROVAC
ГОРЊОКАРЛОВАЧКА ЕПАРХИЈА	41	THE DIOCESE OF GORNJI KARLOVAC
ДАБРОБОСАНСКА ЕПАРХИЈА	67	THE DIOCESE OF DABAR-BOSNIA
ДАЛМАТИНСКА ЕПАРХИЈА	81	THE DIOCESE OF DALMATIA
ЗАГРЕБАЧКО-ЉУБЉАНСКА ЕПАРХИЈА	113	THE DIOCESE OF ZAGREB-LJUBLJANA
ЗАХУМСКО-ХЕРЦЕГОВАЧКА ЕПАРХИЈА	131	THE DIOCESE OF ZAHUM-HERCEGOVINA
ЗВОРНИЧКО-ТУЗЛАНСКА ЕПАРХИЈА	151	THE DIOCESE OF ZVORNIK-TUZLA
ОСЈЕЧКОПОЉСКА И БАРАЊСКА ЕПАРХИЈА	171	THE DIOCESE OF OSJEK-POLJE AND BARANJA
СЛАВОНСКА ЕПАРХИЈА	191	THE DIOCESE OF SLAVONIA
ЗБИРНИ ПРЕГЛЕД	235	COLLATED OVERVIEW

Садржина овог издавања је у потпуности сагледана и усвојена од стране Светог Синода Српске Православне Цркве. Садржина овог издавања је у потпуности сагледана и усвојена од стране Светог Синода Српске Православне Цркве.

Садржина овог издавања је у потпуности сагледана и усвојена од стране Светог Синода Српске Православне Цркве. Садржина овог издавања је у потпуности сагледана и усвојена од стране Светог Синода Српске Православне Цркве.

Издавач:

МУЗЕЈ СРПСКЕ ПРАВОСЛАВНЕ ЦРКВЕ
Београд, Краља Петра I бр. 5

За издавача:

СЛОБОДАН МИЛЕУСНИЋ

Превод на енглески:

МАРИЦА МИЛЕУСНИЋ
ЉИЉАНА ПУРИЋ

Стручни консултант за енглески језик:
ПРОТОЂАКОН РАДОМИР РАКИЋ

Ликовна и графичка опрема:
МИЛОЈИЦА ПОПОВИЋ

Мапе:
СЛОБОДАН МИЛЕУСНИЋ
ЉУБИША ГВОИЋ

Сарадник на обради података:
РАДМИЛА ПЕТРОНИЈЕВИЋ

Лектор:
СПОМЕНКА ГАЗИКАЛОВИЋ

Рачунарска припрема:
ПРЕДРАГ М. ПОПОВИЋ

Тираж:
2.000 примерака

Штампа:

ШТАМПАРИЈА СРПСКЕ ПАТРИЈАРШИЈЕ
Београд, Краља Петра I бр. 5

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

72.025.2:341.322.5(497.13)"1991/1997"

МИЛЕУСНИЋ, Слободан

Духовни геноцид : преглед порушених, оштећених и обесвећених цркава, манастира и других црквених објеката у рату 1991–1995 (1997) / Слободан Милеуснић ; [превод на енглески Марица Милеуснић, Љиљана Пурић] = Spiritual Genocide : a survey of destroyed, damaged and desecrated churches, monasteries and other church building during the war 1991–1995 (1997) / Slobodan Mileusnić ; [English translation Marica Mileusnić, Ljiljana Purić]. – Београд : Музеј Српске православне цркве, 1997 (Београд : Штампарија Српске патријаршије). – 237 стр. : илустр. ; 29 см

Упор. текст на срп. и енгл. језику. – Тираж 2000.

72.025.2:341.322.5(497.15)"1991/1997"

а) Цркве – Уништавање – Хрватска – 1991–1997 б) Манастири – Уништавање – Хрватска – 1991–1997 ц) Цркве – Уништавање – Босна и Херцеговина – 1991–1997 д) Манастири – Уништавање – Босна и Херцеговина – 1991–1997
ИД=65310220

Published by:

MUSEUM OF THE SERBIAN ORTHODOX CHURCH
Belgrade, Kralja Petra I No 5

For the Publisher:

SLOBODAN MILEUSNIĆ

English translation:

MARICA MILEUSNIĆ
LJILJANA PURIĆ

Consultant for English church-terminology:
PROTODEACON RADOMIR RAKIĆ

Artistic and graphic arrangement:
MILOЈICA POPOVIĆ

Maps by:
SLOBODAN MILEUSNIĆ
LJUBIŠA GVOIĆ

Data management assistant:
RADMILA PETRONIJEVIĆ

Proof-reader:
SPOMENKA GAZIKALOVIĆ

Computer preparation:
PREDRAG M. POPOVIĆ

Printed:
in 2,000 copies

Printed by:

ŠTAMPARIJA SRPSKE PATRIJARŠIJE
Belgrade, Kralja Petra I No 5